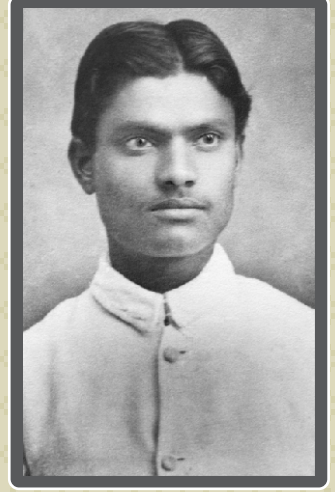

હરિભાવ

HARIBHAV (Gujarati Monthly) (Ahmedabad)

Vol. No. 26, Issue No. 12 10th Septmber, 2022 Annual Subscription Rs. 50=00
વર્ષ : ૨૬, અંક : ૧૨ ૧૦મી સપ્ટેમ્બર, ૨૦૨૨ વાર્ષિક લવાજમ રૂ. ૫૦=૦૦

પૂજ્ય ભાઈ શ્રી નંદુભાઈ (યુવાન વયે)

સ્વાગતમ્

આનંદથી આવો. પ્રેમાવેશ સાથે આવો.
હૃદયમાં શ્રદ્ધા-વિશ્વાસનું ધન ભરી ભરીને આવો.
અમારી પાસે તો ભિખારીની ફાટીતૂટી કંથા પણ નથી.
શ્રીભગવાનનું નામ છે. એનો ભંડાર છે.
એમાં રહેલું ધન જે આવે ને લૂંટે તેના બાપનું છે.

- શ્રીમોટા

હરિ:ૐ

હરિ:ૐ

મારે સમાજને બેઠો કરવો છે

સમાજ મારો ભગવાન (દેવતા) છે

હું સર્વત્ર વિદ્યમાન છું

પૂજ્ય શ્રીમોટાએ સમાજને બેઠો કરવાની પ્રવૃત્તિ માટે વર્ષ દરમ્યાન કુલ ચાર ઉત્સવ ઊજવવા મંજૂરી આપેલ, તેમાથી પ્રાપ્ત થયેલ ભંડોળનો ઉપયોગ સમાજને બેઠો કરવાની પ્રવૃત્તિમાં જ કરવો. ઉક્ત પરિપ્રેક્ષ્યને લક્ષમાં લઈને હરિ:ૐ આશ્રમ, નડિયાદ દ્વારા પૂજ્ય શ્રીમોટાના ૧૨૫મા અવતરણદિન (જન્મદિન) નો ઉત્સવ ઊજવવા માટે અમોને યજમાન તરીકેનો મહામૂલો અવસર પ્રાપ્ત થયેલ છે, તો સર્વે સ્વજનોને તેઓના મિત્રવર્તુળસહિત પધારવા ભાવભર્યું આમંત્રણ.

----- ● આપના વહાલાં સ્વજન (યજમાન) ● -----

સ્વ. યુનીલાલ મોહનલાલ પટેલ	સુજાશ્રી આશાબેન કનુભાઈ પટેલ	શ્રી મિતેષકુમાર કનુભાઈ પટેલ
સ્વ. શાન્તાબેન યુનીલાલ પટેલ	શ્રીમતી અલકાબેન મુકેશકુમાર પટેલ	અ.સો. રંજનબેન મિતેષકુમાર પટેલ
સ્વ. કનુભાઈ યુનીલાલ પટેલ	શ્રીમતી કાશ્મીરાબેન સુનીલકુમાર પટેલ	શ્રી કેવીન મુકેશકુમાર પટેલ
ગં.સ્વ. શકુનલાલબેન કનુભાઈ પટેલ	શ્રીમતી સોનલબેન નેમેશકુમાર પટેલ	શ્રી પાર્થ સુનીલકુમાર પટેલ
		શ્રી યેશા સુનીલકુમાર પટેલ

----- ● ફર્મ : માઘવ કન્સલ્ટિંગ ● -----

જે-૨૦૮, વ્હાઈટ બિઝનેસ હબ, વિમલ પાર્ક સોસાયટી સામે, નરોડા દહેગામ રોડ, અમદાવાદ-૩૮૨૩૩૦

● ઉત્સવ તથા ઉતારાનું સ્થળ ●

શ્રી નરોડા કડવા પાટીદાર સમાજવાડી
નરોડા-દહેગામ રોડ, નરોડા, અમદાવાદ મો. : ૯૭૧૨૯૯૦૫૫૦ (મિતેષ પટેલ)

● ઉત્સવ કાર્યક્રમ ●

તા. ૧૭-૦૯-૨૦૨૨, શનિવાર (સાંજે)

- શોભાયાત્રા : બપોરે ૩-૦૦ થી ૫-૦૦ - એ-૩ ચિત્રકુટ બંગ્લોઝ, નરોડાથી નીકળી ઉત્સવના સ્થળે જશે
- સાંજે ૫-૦૦ થી ૭-૩૦ - હરિ:ૐ ધૂન અને ભજન, હરિ:ૐ સત્સંગ મંડળ, અમદાવાદ-નરોડા તથા પ્રાસંગિક રજુઆત
- સાંજે ૭-૩૦ થી ૯-૦૦ - યજમાન દ્વારા પ્રસાદનું આયોજન

તા. ૧૮-૦૯-૨૦૨૨, રવિવાર (સવારે)

- ૭-૦૦ થી ૭-૩૦ - ચા/કોફી, અલ્પાહાર
- ૭-૩૦ થી ૧૦-૦૦ - નિત્ય પ્રાર્થના, હરિ:ૐ ધૂન અને ભજનો ડૉ. મિતાલી નાગ તથા સ્નેહ પટેલ
- ૧૦-૦૦ થી ૧૧-૦૦ - પૂજ્ય શ્રીમોટા વિશે ઉદ્દબોધન (શ્રી કાજલ ઓઝા વૈદ્ય)
- ૧૧-૦૦ થી ૧૧-૩૦ - આશ્રમનો અહેવાલ, આભારવિધિ
- ૧૧-૩૦ થી ૧૨-૩૦ - આરતી, ગુરુવંદના, મહાપ્રસાદ

નોંધ : (૧) તા. ૧૭-૦૯-૨૦૨૨ ને શનિવારે બહારગામથી આવનાર સ્વજનોને ઉતારાના સ્થળે રાત્રિ રોકાણ માટે તેઓની સંખ્યા તા. ૧૫-૦૯-૨૦૨૨ (સાંજના ૬-૦૦) સુધીમાં નીચે જણાવેલ નંબર પર વ્હોટ્સએપ સંદેશો મોકલીને તેમ જ ફોનથી વાત કરવા વિનંતી.

મિતેષ પટેલ : ૯૭૧૨૯ ૯૦૫૫૦
સુરેશભાઈ વોરા : ૯૪૨૭૫ ૫૪૩૯૧

નીતિનભાઈ રામી : ૯૮૨૫૦ ૩૮૧૦૧
રજનીભાઈ પટેલ : ૯૯૯૮૯ ૬૬૭૪૩

(૨) AMTS બસ : કાલુપુરથી ૧૨૮, ૧૨૭, ૬૬/૩, લાલદરવાજાથી ૧૨૫ (૩) BRTS બસ : કાલુપુરથી ૫, ૮, ૧૪

● અગત્યની બાબત ● હાલની પ્રવર્તમાન કોરોના મહામારી માટે સરકારશ્રી દ્વારા વખતોવખતનાં હુકમો તથા સૂચનો અનુસાર ઉત્સવ ઊજવવામાં આવશે. દરેક સ્વજને જવાબદારીપૂર્વક સ્વૈચ્છિક સામાજિક અંતર જાળવવું અતિઆવશ્યક છે.

પ્રકાશન સ્થળ :
બી/પ, સ્વસ્તિક એપાર્ટમેન્ટ,
નારાયણનગર, પાલડી,
અમદાવાદ-૩૮૦ ૦૦૭

‘હરિવાણી ટ્રસ્ટ’ દ્વારા પ્રકાશિત જીવનવિકાસની ભાવના પ્રસારતું માસિકપત્ર
સંપાદક : સુરેશચંદ્ર વોરા
સહાયક : વિવેક દેસાઈ

હરિભાવ

વર્ષ : ૨૬ અંક : ૧૨ સપ્ટેમ્બર, ૨૦૨૨

ટ્રસ્ટીમંડળ

શ્રી ગિરીશ પંડ્યા (મેનેજિંગ ટ્રસ્ટી)
શ્રી વિવેક દેસાઈ, શ્રી બીરેન પટેલ
શ્રી સુરેશચંદ્ર વોરા
શ્રીમતી દર્શિની સુનીલ ઉપાધ્યાય
શ્રીમતી નીમા મીનેષ અમીન

સરનામાના ફેરફાર અંગે, ‘હરિભાવ’ ન મળવા
અંગે તથા પૂછપરછ માટે સંપર્ક : શ્રી સુરેશચંદ્ર વોરા
Mo. / SMS / Whatsapp - 9427554391

વાર્ષિક લવાજમ

ભારતમાં રૂ. ૫૦/-
પરદેશ રૂ. ૬૦૦/- (એરમેઇલથી)
એકથી દસ વર્ષ સુધીનાં લવાજમ સ્વીકારાય છે.

પત્રવ્યવહાર/લવાજમ/ભેટ/મોકલવા તથા
‘હરિવાણી ટ્રસ્ટ’, C/o. સુરેશચંદ્ર વોરા
ડી-૫૦૧, પરિમલ એકઝીટિકા,
નવયુગ સ્કૂલ સામે, મોહનનગર વિસ્તાર,
નરોડા, અમદાવાદ-૩૮૨૩૩૦,
Mo. / SMS / Whatsapp - 9427554391
ભેટની રકમ ઈન્કમટેક્સ એક્ટની
કલમ ૮૦(જી) (પ) નીચે કરરાહતને પાત્ર છે.
ચેક/ડીડી ‘હરિવાણી ટ્રસ્ટ’ ના નામે લખવો.

ઈ-બેંકિંગ : ખાતાનું નામ : ‘હરિવાણી ટ્રસ્ટ’
યુકે બેંક, નારાયણનગર બ્રાંચ, અમદાવાદ-૩૮૦૦૦૭
બચત ખાતા નં.: ૧૬૮૭૦૧૦૦૦૦૩૦૮૮
IFS Code : UCBA0001687
બેંક દ્વારા રકમ મોકલતાં તેની સ્વીપ, નામ, સરનામું
અને ફોન નંબર સાથે વિગત અમોને મોકલશોજી.
Email : hariwanitrust@gmail.com

હરિ:ૐ આશ્રમ, સુરતની વેબસાઈટ
www.hariommota.org ઉપર
‘હરિભાવ’ ઉપલબ્ધ હોય છે.
Email : hariommota1@gmail.com
મોબાઈલ : ૯૭૨૭૭ ૩૩૪૦૦

* Subject to Ahmedabad Jurisdiction

મુદ્રણશુદ્ધિ : અંબિકા હરેશ પંડ્યા
ટાઈપ સેટિંગ : અર્થ કોમ્પ્યુટર, મો.: ૯૩૨૭૦૩૬૪૧૪
ટાઈટલ : મયૂર જાની, મો. ૯૪૨૮૪૦૪૪૪૩

અનુક્રમ

૧. પદ્યપ્રસાદી ..... શ્રીમોટા ૦૪
૨. જન્મદિને સ્વજનોને સંબોધન ..... શ્રીમોટા ૦૫
૩. શાંતિ અને સ્વસ્થતા ..... શ્રીમા અમૃતાનંદમયી ૦૭
૪. માતૃપૂજા : સહજ સાધના ..... શ્રીમોટા ૦૮
૫. શ્રીસદ્ગુરુનો આવકાર ..... શ્રીમોટા ૦૯
૬. લક્ષ્મી ક્ષણભંગુર છે ..... શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર ૧૦
૭. સદ્ગુરુની મદદનો આધાર ..... શ્રીમોટા ૧૧
૮. સાંઈબાબા કોણ હતા ? જન્મભૂમિ અને
જન્મનો ઈતિહાસ ..... પ્રજ્ઞાચક્ષુ પં. મનુભાઈ દોશી ૧૨
૯. જીવમાત્રમાં નિગૂઢ પ્રભુ ..... શ્રીમોટા ૧૫
૧૦. પૂજ્ય શ્રીમોટા : ઉત્કર્ષના દષ્ટા. ....
..... શ્રી બાબુભાઈ જ. પટેલ ૧૬
૧૧. મંત્ર ટૂંકો હોવો જોઈએ-શ્રીમાતાજી...પ્રો. જ્યંતીભાઈ શાહ ૧૮
૧૨. માતા અને પુત્ર ..... શ્રીમોટા ૨૦
૧૩. આત્માનુભવ માટે બુદ્ધિ અને હૃદયની એકતા
અનિવાર્ય ..... કવિ સાગર જગન્નાથ ત્રિવેદી ૨૨
૧૪. પ્રસંગરંગ : “શેઠિયા ધોતિયું ખંખેરીને
ઊભા ન થઈ જશો.” ..... કાર્તિકેય અ. ભટ્ટ ૨૩
૧૫. સર્વ સાધનોમાં ‘સ્મરણ’ ઉત્તમ સાધન ..... શ્રીમોટા ૨૪
૧૬. અમારી વફાદારીને કોણ સમજે ? ..... શ્રીમોટા ૨૫

જ્ઞાનદાન સહયોગ

પૂજ્ય શ્રીમોટાના સ્વજન USA નિવાસી શ્રીમતી ચેતનાબહેન કિરણકુમાર પટેલના બનેલી શ્રી દિનેશકુમાર પૂનમભાઈ પટેલ (મુ. બાંધણી- હાલ USA)ના સ્વર્ગવાસ નિમિત્તે હરિભાવનાં આ અંકના પ્રકાશનમાં સહયોગ અપાયો છે. તે બદલ આ પરિવાર પ્રત્યે ઘણો ઘણો આભાર વ્યક્ત કરીએ છીએ. આ દાન/ભેટની વિગત જૂન-૨૦૨૨ હરિભાવમાં નોંધાયેલ છે.

- સંપાદક

(મંદાકાંતા)

જે માતાએ નિજ ઉદરમાં ભાર સેવ્યાં કરીને,
કષ્ટો વેઠી નવ જીવનનો આપિયો જન્મ વિશ્વે,
એ માતાને જીવનમહીં મેં કેં ન સંતોષ દીધો,
ને આઘાતો વળી ઉપરથી કેંક આપ્યા કરેલા.

(શિખરિણી-મંદાકાંતા)

છતાં જેણે મારી પર હૃદયમાં ના અસંતોષ આણ્યો,
ગણી વૃહાલો હૈયે સગવડ મને દીધી શી માર્ગ પ્રત્યે,
ઘણું વેઠ્યું પોતે જગત-જનની-શી ટીકા તેં સહી મા !
અમોને તેં તો મા ! કદી નથી દીધું આવવા એવું કેં મા!

❖

તને પૈસે પૂરી સુખી નવ કરી, તારી મા પૂરી આશા
ફળાવી એકે ના કદી પણ શક્યા-શું અમ પુત્ર પાક્યા!
રહ્યો'તો મારામાં મુજ જીવનની ધૂનમાં મસ્ત હું ને
જરાયે આખું ના તુજ પર કદી ધ્યાન મેં કોઈ વાતે.

❖

તને ઓછું આવે ત્યમ જગતમાં વર્તવાનું બન્યું'તું,
છતાંયે તેં માડી ! અમ શિર પરે હાથ રાખ્યો કૃપાળુ,
સહી લીધું જાતે પણ દુભવવા ના દીધાં તેં અમોને,
કઈ રીતે તારું ઋણ પતવવું ના સૂઝે મૂર્ખને તે.

❖

હતા આશીર્વાદો તુજ અમ પરે પામિયા તેથી લ્હાણ,
છીએ આજે જે કેં અમી નજરનું તે પરિણામ સ્પષ્ટ,
અમોને આપીને તુજ જીવનથી માનવી જન્મ રૂડો
ગણાવું શા તારા અમ પર બધા જીવને ઉપકારો.

❖

કઈ રીતે ભૂલું જનની, તુજને ! પ્રેમ-કલ્યાણ વાળું
મને તો લાગે છે તુજ બિરદ મા ! શ્રેયને આપનારું,
જતાં તેં ના વાર્યો ધરી મુજ કને તારી મુશ્કેલીઓને,
પછી મૂંગે મ્હોઢે સહન કરવું જાણ્યું મા ! માત્ર શું તેં ?

❖

ગરીબીમાં કેવી તુજ જીવન મા ! આખુંયે ગાળ્યું તોયે,
ન બૂમો પાડી કે અવર સમીપે રોદણાં ના રડ્યાં તે,
થતી જ્યારે દુઃખી અતિશય મને- ને અસંતોષ સાલ્યે
બખાળા કાઢ્યા છે અમ વિષયમાં, શો છતાં પ્રેમ હૈયે !

❖

શકું જો સંતોષી મુજ જીવનથી હું તને માડી પૂરું,
શકું જો દીપાવી તુજ જીવનથી નામ તારું મધુરું,
શકું જો ફેલાવી જીવન સુરભી એક તારી કૃપાએ,
જીવ્યું મારું તો હું સફળ ગણું ને શો કૃતાર્થી થવાયે !

❖

કૃપાદષ્ટિ તારી અમ પર સદા રાખતી માડી ! રે'જે,
અમોને પ્રેરાવ્યાં જીવન કરજે શ્રેયને માર્ગ ખંતે !,
જતાં ઊંધું ક્યાંયે વલણ, અમને વાળજે માર્ગ સીધે,
અમારામાં તારું જીવન પૂરતું ખીલજો ભાવમાં તે !
જીવનસંદેશ, આ.છઠી., પૃ.૨૩૨ □

❖

❖

❖

॥ હરિ:ૐ ॥

ભગવાનનું સ્મરણ કરવાથી
બીજામાં દિલ લાગશે અને દુઃખ હળવું થશે.
દુઃખ વખતે ભાવના ભક્તિ,
સ્મરણ, વાંચન, પ્રાર્થનામાં મનને લગાડશો.
તો મન હળવું થશે, એના સંસ્કાર ઓછા પડશે.
એટલે દુઃખ વખતે પ્રાર્થના કરો,
આત્મનિવેદન કરો.
મૌન મંદિરનો મર્મ, આ. ૪, પૃ. ૬૨.

આજે (ભાદરવા વદ-૪) મારા શરીરનો જન્મદિન છે એ અંગે તમારાં બધાંનું પુણ્ય પ્રેમસ્મરણ કરું છું. ભગવાનની કૃપાથી અને વહાલાંઓના પ્રેમભર્યા આશીર્વાદથી ભગવાન મને સત્યથે દૃઢ રાખે અને ઉત્તરોત્તર દૃઢ કરાવે એ જ માગું છું. વહાલાંઓનો પ્રેમ એ મારે મન એક ભારે શક્તિ છે તેથી જ મને નીચેની લીટીઓ સૂઝી છે તે લખું છું. :-

પ્રભુની વહાલાંઓ પ્રતિપળ જગે પ્રેમની દિવ્યમૂર્તિ, પ્રભુની વહાલાંઓ પળપળ હૃદય ભાવની ઊર્મિશક્તિ, પ્રભુની વહાલાંઓ હૃદય જગવે પ્રેરણાઓ અનેરી, પ્રભુની વહાલાઓ અમ ઉર રહો આત્માની દિવ્ય જ્યોતિ.

એટલે હંમેશાં મેં જેમને મારાં સ્વજનો માન્યાં છે, તેમની નિકટવર્તી રહેવાનો પ્રામાણિકપણે પ્રયાસ કર્યો છે. બની છે તેટલી પ્રેમભાવનાની ઊર્મિ તેમના તરફ મેં રાખ્યા કરી છે, અથવા ભગવાને કૃપા કરીને રખાવી છે, એમ લખું અથવા કહું તો તે જ વધુ યોગ્ય ગણાશે અને એથી કરીને ઉત્તરોત્તર ભગવાને જીવનમાં વિકાસ કરાવ્યો છે. મારે તો કશું ખોવાપણું ન હતું. મારે તો જે કંઈ આપવાપણું હતું તે આપતો રહ્યો છું. ગરીબની પાસે પ્રેમ-વહાલ વિના બીજું શું હોઈ શકે ? ગરીબની તો એ મોટામાં મોટી અણમોલ મૂડી છે. એ મૂડી પર તો એનું જીવન નિર્ભર રહ્યા કરે છે. પ્રેમની એ અમોઘ શક્તિનું માપ જ્યારે એના હૃદયમાં જાગે છે ત્યારે એ પ્રેમ જ એની એક મોટી શક્તિ થઈ પડે છે.

એ શક્તિની આગળ બીજી બધી શક્તિઓ

કંઈ ખપની નથી, એવો એને જીવનમાં સ્પષ્ટ અનુભવ થાય છે. આ શરીરના આજના જન્મદિવસને ટાંકણે મારા હૃદયનો એવો પ્રેમ તમારાં ચરણમાં માથું મૂકીને તમારા આશીર્વાદ માગે છે. પ્રભુ મને જ્યાં રાખે ત્યાં (જ્યાં હોઉં ત્યાં) તમારા હૃદયનો નિર્મળ પ્રેમનો પ્રવાહ મારા પ્રત્યે સદાય વહ્યા કરે એવી હૃદયથી માગણી કરું છું. પોતાનાં છોકરાંઓ ઉપર જે પ્રેમ હોય તેના કરતાંયે વધારે ઉત્કટ ભાવનાભર્યો શુદ્ધ પ્રેમ મારે તો ખપે. પોતાનાં છોકરાં પરત્વેનો આપણો પ્રેમ એ શુદ્ધ નિઃસ્વાર્થ ભાવનાનો ન હોવાથી તેમાં જોઈતાં પૂરતાં જોશ અને પ્રાણ યોગ્ય પ્રકારનાં હોતાં નથી.

મારી નજરે તેવો પ્રેમ સતેજ નથી, જીવતો નથી, બલકે કમજોર છે. એવું મને નમ્રપણે જણાયું છે. આપણાં બધાંનાં પોતાનાં છોકરાંઓ ઉપરના પ્રેમમાં Sense of Possessionની વૃત્તિ, સ્વભાવની તેમના પરત્વેની મમતાની રાગાત્મક લાગણી, જીવ તથા બીજી લાલસાની વૃત્તિઓ સેળભેળ ભરેલી રહે છે. એટલે જે પ્રેમ માગી રહ્યો છું તે પ્રેમ ને છોકરાંઓ ઉપરના આપણાંથી રહેતા પ્રેમમાં આસમાન-જમીનનો ફરક છે. મારે અંગે તમારામાં તેવું ન હોય તે હું સમજી શકું છું. એટલે તમારા હૃદયનો નિર્ભેળ, ઉત્કટ ભાવનાવાળો ધગધગતો પ્રેમ મારે તો જોઈએ છે. સ્વજનોના શુદ્ધ હૃદયના એવા પ્રેમની મને ભૂખ લાગેલી છે. એવા પરમ મંગલકારી પ્રેમભાવનો વરસાદ જ્યારે

આપણા પર વરસે છે ત્યારે જીવનમાંના સર્વ સંકોચ દૂર થઈ જઈને હૃદય ઉદાત્ત ભાવનાથી પ્રકૃત્વિત બને છે. આખાં આધારની અંદર રહેલી ચેતનાશક્તિમાં ઉષાની પેઠે નવા પ્રાણની સ્ફૂર્તિ જાગે છે. ને જગત ત્યારે આપણી સામે જગત તરીકે ઊભું રહેતું નથી, પણ પ્રેમભાવમાં રસબસથી તરબોળ થયેલું ને તેની સાથે એકતા સાધતા હોઈએ તેવું દર્શન આપણને પ્રાપ્ત થાય છે. અને એમ હૃદયથી અનુભવ થતાં પ્રેમ એ જ પરમેશ્વર છે, એવી સહજ ઝાંખીની ઊંડી ઊંડી હૃદયમાં અસર થતી હોય, એમ અનુભવાય છે.

પ્રેમનો આવો તે દિવ્ય મહિમા કેટલો ગાઈ શકીએ ! ને જો જોવા બેસીએ તો જગતમાં આપણે જે સંકળાયેલાં દેખાઈએ છીએ - તે જો પ્રેમની ભાવના વડે સંકળાયેલાં રહીએ - તો જગત હોળાયેલું દેખાય છે તેવું એ જગત આપણી સમક્ષ નહિ રહે, પણ ભગવાને આપણને લીલા કરવા માટે આપેલું એક સુંદર ઉપવનનું એક રમ્ય સ્થળ છે એવું લાગ્યા કરે છે.

અને એમ પ્રેમ આપણને પણ ધન્ય કરે છે અને બીજાના જીવનને પણ ધન્ય કરે છે. એવા પ્રેમની શક્તિ તે એક ભારે મહાન ગતિ છે. એવી ગતિ આપણાં હૃદયને હલમલાવી નાખે છે. આપણને જે જે જીવાત્મા સાથેનો સંપર્ક છે, તેમના તેમના પરત્વેના આપણા જીવ સ્વભાવના વલણને તે પ્રેમભાવ ફેરવાવી શકે છે, તથા તે તે જીવાત્માઓ પરત્વે તેમના તેમના જીવ સ્વભાવના વલણને જોવાનું ન કરતાં, મહત્ત્વ ન આપતાં, જીવનની ઊર્ધ્વગતિ કેમ

થાય એવી રીતે વર્તવાની કળા પણ તે જાગેલો પ્રેમભાવ આપણને શીખવતો હોય છે.

એવો પ્રેમભાવ એ તો જીવનની તપશ્ચર્યા છે, જીવનની સાધના પણ છે, પ્રેમ એ જીવનનો આનંદ છે, ઉલ્લાસ છે. જીવનનો રસ પણ તે જ છે. જગતમાં પ્રેમ ના હોત તો જગતમાં રહેવા જેવું પણ લાગત નહિ. જો જીવનમાં પ્રેમભાવની ઉત્કટ ભાવના નથી, તો એવું જીવન સાચું જીવન પણ નથી.

સત્કર્મનો બદલો સત્કર્મ આપીને જ રહે છે. સત્કર્મની ભાવનામાં અપેક્ષાને સ્થાન જ નથી. તેવી જ રીતે આપણા હૃદયનો જેવો પ્રેમભાવ તેવું જ આપણું જીવન ફળતું રહેતું હોય છે. પ્રેમભાવના જોશ ને વેગ આપણામાં જે ગતિ પ્રેરે છે, તે ગતિમાં આપણને ક્યાંયે લઈ જવાની શક્તિ છે. આપણને જો એનો ઉપયોગ કરતાં આવડે, ભગવાન કૃપા કરીને એવી ઊંડી સમજ અને અંતરને અનુભવવાનો ઉકેલ આપે તો આપણા પ્રત્યેક કર્મમાં તે કર્મના સમગ્રપણાના એ પ્રેમના સાધનથી આપણને દર્શન થાય જ.

એવા પ્રેમભાવના તારથી મારાં સકળ સ્વજનોની સાથે હું પોતાને સંકળાયેલો અનુભવું છું અને એ પ્રેમભાવ મારાં વહાલાં સ્વજનો તરફથી હૃદયની નિર્મળતાથી વધારે ને વધારે મળતો રહે, તો જીવનની આપલે થઈ શકે એ હેતુથી આ શરીરના આજના જન્મદિવસે પ્રત્યેક સ્વજનને આ કાગળ પાઠવું છું.

પ્રેષક : ડૉ. મનસુખભાઈ (સંકલન)

સંદર્ભ : 'જીવન સંદેશ', બી.આ., પૃ. ૨૮૯ □

શાંતિ અને સ્વસ્થતા પ્રાપ્ત કરવા સર્વ પ્રથમ આપણી ખોટી વિચારણામાં પરિવર્તન લાવવું જોઈએ. અત્યારે આપણે વિચારીએ છીએ કે શાંતિ બહાર ક્યાંયથી આવે છે. એટલે આપણે બહારી દુન્યવી વસ્તુઓમાં શાંતિ શોધીએ છીએ. વાસ્તવમાં સાચી શાંતિ તો અંતરમાંથી આવે છે. શાંતિનો અનંત સ્ત્રોત તો તમારી અંદર છે. સર્વ પ્રથમ આ સત્યને સમજવું જરૂરી છે જેથી તમે તે પર કાર્ય કરી શકો.

શાંતિ પ્રાપ્ત કરવા મનને એકાંત આપવું જરૂરી છે. એકાંતનો અર્થ પ્રાકૃતિક સૌંદર્યથી ભરપૂર કોઈ એકાંત સ્થળમાં બેસવું એવો નથી. આવું વાતાવરણ તો સાચું એકાંત પ્રાપ્ત કરવા આપણી સહાય કરતું એક નાનું ઘટક માત્ર છે. સાચું એકાંત તો મનનું એકાંત છે અર્થાત્ મનની એકાગ્રતા છે. મન જો ઉત્તેજિત હશે તો સુંદર સ્થળ પણ તમને મનની શાંતિ નહિ આપે. માટે કમશઃ મનને નિયંત્રિત કરી કોઈ એક કે અનેક વસ્તુ પાછળ તેને દોડતું અટકાવીને તેને શાંત કરવા પ્રયત્ન કરો. શરૂમાં આ માટે પ્રયત્ન કરવો પડશે, પણ આગળ પછી સમય જતાં આ સહજ બની જશે.

લોકો સાથે અત્યાધિક ભળશો નહિ. સુખ દેતા લોક કે વસ્તુ પ્રત્યે પ્રથમ રાગ જાગે છે, પરંતુ પાછળથી નિરાશા અને ક્રોધના પ્રસંગો બને છે. તમારા ગમા-અણગમાના કારણે આવું બને છે. એટલે મનમાં જે ઘૂસવા માગે તેનાથી મનને દૂર રાખી અનાસક્ત રહેવાનો પ્રયત્ન કરો.

કોઈ પણ દુઃખ આવે ત્યારે ઈશ્વરમાં શરણું લો. દરેક વસ્તુ અથવા વ્યક્તિને પોતાનો એક

સ્વભાવ હોય છે. યોગ્ય રીતે પારખ્યા વિના કોઈ વ્યક્તિ કે વસ્તુ માટે આપણે ઊંચી ધારણાઓ બાંધીએ છીએ અને પાછળથી એના સાચા સ્વભાવનો અનુભવ થતાં આપણે તેની નિંદા કરીએ છીએ. જે તે લોક કે વસ્તુઓ તેના સ્વભાવથી વિપરીત ના હોઈ શકે. આ વાત સ્વીકારીને આપણે સંબંધ બાંધવો જોઈએ.

જેમનામાં લક્ષ્યબોધ છે તેઓ હંમેશાં સચેત અને સાવધાન હશે. કેટલાક વિદ્યાર્થીઓ બસમાં યાત્રા કરતી વખતે પણ વાંચતા હોય છે. તમે તેઓને ગપ્પાં મારતા કે ગપસપમાં સમયનો બગાડ કરતા નહિ જુઓ.

અહમ્મરહિત મનની એકાગ્રતા ઈશ્વર તરફનો સેતુ છે. સંસાર એક વિશાળ સમુદ્ર છે. આ સમુદ્રનાં મોજાં (વાસનાઓ) પ્રચંડ અને ભયંકર છે. ભવસાગર પાર કરવા એકાગ્રતાના સેતુ પર પગ મૂકી તેને પાર કરી શકીએ. આ એકાગ્રતાનો આંતરિક સેતુ છે જેનું નિર્માણ આપણે જાતે કરી સ્વયં તેને પાર કરી જવાનું છે. ઈશ્વરકૃપા અને ગુરુકૃપા હંમેશાં આપણો આધાર છે અને ભવસાગર પાર કરતી વેળા ડૂબવાથી કે પડવાથી આપણી તે રક્ષા કરે છે.

હનુમાનજીએ પોતાના માનસિક સંકલ્પથી સેતુનું નિર્માણ કરી સામે પાર પહોંચ્યા હતા. એ પાર કરવામાં જો અહમ્ આવે તો સેતુ તૂટી પડે. એકાગ્રતા એ ઈશ્વર તરફનો માર્ગ છે જે અહમ્મરહિત અવસ્થામાંથી ઉદ્ભવે છે. નિષ્કલંકતા, નિસ્વાર્થતા અને શુદ્ધ પ્રેમ ઈશ્વર તરફનો સેતુ છે. જો અહમ્ આવે તો સાવધાન.

‘માતૃવાણી’, જુલાઈ, ૨૦૧૩, પૃ. ૧૧માંથી સાભાર □

માનાં પ્રેમભાવ અને શક્તિ પ્રગટપણે જેટલાં જગતમાં છે, એટલાં કોઈનાં જ નથી. જેવી અમારી મા તેવા અમે. મા જ સ્થૂળ રીતે સૃષ્ટિને જન્માવે છે, પોષે છે અને મૃત્યુ પમાડે છે. ‘જન્માવે છે અને પોષે છે’ એ વાત બુદ્ધિથી ગળે ઊતરી શકે એવી છે. પણ મૃત્યુ પમાડે છે તે વાત ગળે ઊતરી શકે એવી નથી પણ માની ભાવના, સ્ત્રીની ભાવના એ જ જગતને જીવનના કે મૃત્યુના પરિણામમાં લાવવાને કે રાખવાને ફલિતાર્થ બનતી હોય છે એ પણ હકીકત છે.

ઘર અને કુટુંબમાં પણ જાણ્યેઅજાણ્યે સ્ત્રીની ભાવના જ સૂક્ષ્મ રીતે પ્રાબલ્ય ભોગવતી હોય છે. સ્ત્રી ભલે નમી જતી દેખાય, પણ એ નમે છે તે જીતવા માટે. એ એનો નૈસર્ગિક સ્વભાવ છે એટલે માતાની ભક્તિને આપણા શાસ્ત્રમાં આટલું બધું મહત્ત્વ છે, એનો હેતુ પણ જ્ઞાનપૂર્વકનો છે.

જો સમાજ સાચી રીતે માતાની ભક્તિના આદર્શ જીવનવાળો હશે તો તેનું વલણ માતા, બહેનો પ્રત્યે કે સ્ત્રી પ્રત્યે કોઈ રૂપાંતર પમાયેલું જ રહ્યા કરશે. એથી કરીને માતા, બહેનો કે સ્ત્રીની સમજશક્તિને ઊંચે આવવાપણું સહજપણે બનવાનું. સમાજમાં સ્ત્રીનું વાસ્તવિકપણે ઊંચું આવવાનું બને એમાં જ સમાજનો ઉદ્ધાર રહેલો છે. માતાઓનાં મનમાં, ચિત્તમાં, પ્રાણમાં અને બુદ્ધિમાં જેટલાં સદ્ભાવ, સદ્વિચાર અને સદ્વર્તન કેળવાયેલાં હશે તે પ્રમાણે જ આપણે થવાના છીએ.

એટલે કોઈ પણ સાધકના આધ્યાત્મિક જીવનના માપનું એક પ્રત્યક્ષ લક્ષણ તેની માતા,

બહેનો કે સ્ત્રી પરત્વેનું તેનું વલણ કેવા પ્રકારનું છે, એ ઉપરથી એ પોતે પોતાના જીવનની કક્ષાનું માપ કાઢી શકવાનો છે. સદ્ભાવની અસર થયા વિના રહી શકતી નથી. એટલે સમાજની દૃષ્ટિ, વૃત્તિ અને વલણ મા, બહેન, સ્ત્રી પરત્વે સદ્ભાવવાળું રહ્યા કરે એ પણ એક ઉદ્દેશ કે હેતુ માની પૂજા કે સંપ્રદાય પાછળ હોવા સંભવ છે. માની ભક્તિ કરનારા સમાજની પ્રત્યક્ષ સેવા જ કરી રહેલા છે, પણ હાલ કલ્પી લીધેલી એ ભક્તિનું ક્ષેત્ર કે મર્યાદા કરતાં ક્યાંયે વધારે ઉદાર અને વિશાળ છે.

માનવજીવનમાં જેના પ્રત્યે વધારેમાં વધારે પ્રેમભાવ છે, એની ભાવનાની છાપ જીવન ઉપર વધારે ઝટ દઈને ઊગી શકે છે. એટલે મા જેટલું જીવનને વહેલું ઉગાડી શકે, તેટલું બીજું કોઈ ના ઉગાડી શકે. સાધનાની રીતે તથા માનસશાસ્ત્રીય ભાવનાના પૃથક્કરણની રીતે જોતાં એ ભક્તિ સમાજના આઘ ઋષિમુનિઓને સહજ, સુલભ લાગી હશે. એટલે જાતે પ્રયોગો આદરી એની પ્રણાલિકાને સિદ્ધ કરી સમાજને ચરણે મૂકી દીધી છે. બીજી બધી સાધનાના પ્રકારો કરતાં માની સાધનાની ભાવના જીવનમાં જલદી મનથી પકડમાં આવી શકે તેવી છે. ભાવનાના ક્ષેત્રમાં ઋષિમુનિઓએ જેટલું સંશોધન કર્યું છે તેટલું હજી કોઈ કરી શક્યું નથી.

સાધના એ જીવનના સમગ્રપણાનો વિષય છે. એ રીતે જો આપણે ભાવનાનું સેવન કરી શક્યા તો જ ભાવને જીવનમાં પ્રત્યક્ષ કરી શકવાના છીએ.

‘જીવનમર્મ’, પ્ર. આ., પૃ. ૩૮

□

(અનુષ્ટુપ)

અનેક રીતથી એ તો પેલાને જાણી લે હદે,
તે રણકાર દેતો જ્યાં સિક્કો સાચો જણાય છે !

ત્યારે તો કેટલા વેગે સદ્ગુરુ દોડીને હદે
-એવાને ચાંપી લેવાને ઉત્સાહી શો અપાર છે !

(‘શ્રીસદ્ગુરુ’, ત્રીજી આ., પૃ.૧૬૯)

પૂજ્ય શ્રીમોટા સાબરમતી આવ્યા

જાન્યુઆરી અને ફેબ્રુઆરી, ૧૯૪૦માં
શ્રીમોટા કરાંચીથી સાબરમતી આવ્યા હતા. તે
સમયે શ્રી નંદુભાઈ કુંભકોણમ્થી હજુ સાબરમતી
આવ્યા ન હતા. પૂજ્ય શ્રીમોટાએ તા.૨-૨-
૧૯૪૦ના રોજ શ્રી નંદુભાઈને કુંભકોણમ્
લખ્યું કે -

હરિ:ૐ

પ્રિય ભાઈ,

હું તો ભિખારી છું. મારે તો કશું ખોવાપણું
નથી. ખોવાપણું તમારે છે. જેની પાસે હોય છે
તેને જ ખોવાપણું રહે છે. જે ખૂએ છે ને
ખોવાઈ જાય છે એને જ કંઈક જડે છે ને મળે
છે. એટલે અમારે તો તમારી પાસે જે છે તે
લેવાનું છે. ને બદલામાં અમારું ‘ખાલીપણું’
તમને આપવાનું છે. એવા અવળા ધંધાનો વેપાર
અહીં તો ખેડવાનો છે. એટલે આ બાબતમાં
પૂરેપૂરું વિચારીને એની તૈયારી કરીને જ પ્રેમથી
આવશોજી.

શ્રદ્ધા, વિશ્વાસ ને પ્રેમ એ આપણું જીવનભાણું
છે. એટલી જ માત્ર મૂડી પાસે રાખવાની હોય છે.
બીજું બધું ખોવાની તૈયારી કરવાની છે. આમાં
પડતાં પહેલાં તમારા મનને તમારે ખૂબ ચકાસી
જોવાનું છે ને તે બાબતની તૈયારી કરી લેવાની છે.

આનંદથી આવો. પ્રેમાવેશ સાથે આવો.
હૃદયમાં શ્રદ્ધા-વિશ્વાસનું ધન ભરી ભરીને આવો.
અમારી પાસે તો ભિખારીની ફાટીતૂટી કંથા પણ
નથી. શ્રીભગવાનનું નામ છે. એનો ભંડાર છે.
એમાં રહેલું ધન જે આવે ને લૂંટે તેના બાપનું છે.
લુંટાય એટલું લૂંટવાનું છે. એવી તાકાત આપણે
કેળવવાની છે. ખુલ્લા દિલે આવો, સરળતાથી
અને પ્રેમભાવથી આવો. અમારાં હૃદયમંદિર
તમારું સ્વાગત કરવા તૈયાર છે. કિંતુ સર્વ રીતે
અને સર્વ ભાવે ભિખારી થવું પડશે એ યાદ
રાખવાનું છે. વળી, ત્યાં નર્પું સુખ નથી,
રાતદિન વૈતરું જ કર્યા કરવાનું છે. એના
રટણમાં, ચિંતવનમાં ઉજાગરા કરી કરીને પ્રેમથી
એમાં જ કેદ થઈ જવાની ઉત્કટ મનોવાંચ્છના
સેવ્યા કરવાની છે. એ બધું હૃદયથી કરવાની
ઉમેદ હોય તો જ આ બાજુ મીટ માંડવાનું
કરશો. એક પળ વાર પણ અન્યથા બાજુ જવાનું
મન કર્યે પાલવશે નહિ. જેટલું અન્યથા આપણે
ભટકવાનું રાખ્યું તેટલું પારાવાર નુક્સાન થવાનું
છે, કિંતુ એવું એનું સ્પષ્ટ ભાન આપણને
મનહૃદયમાં જાગેલું હોતું નથી એ જ આપણું
મોટામાં મોટું કમનસીબ છે. એવું સતત
જાગ્રતપણું કાયમ રાખી શકવાની તાકાત આપણે
રાખવાની છે, એટલું જ નહિ, પરંતુ એવું
સતત જાગ્રતપણું રાખી શકવાની ચાનક, દિલમાં
એવી જલતી જ્યોત, જો ન રાખી શકવાનાં
હોઈએ તો આમાં પ્રવેશવું તદ્દન નકામું છે, એ
મારે તમને સ્પષ્ટ કહી દેવું જોઈએ. જેટલું
(અનુસંધાન પેજ નં. ૨૩ ઉપર)

આ લક્ષ્મી છે તે ક્ષણભંગુર છે. આ લક્ષ્મી કુલીનમાં નથી રમતી. ધીરમાં, શૂરમાં, પંડિતમાં, મૂર્ખમાં, રૂપવાનમાં, કુરૂપમાં, પરાક્રમીમાં, કાયરમાં, ધર્માત્મામાં, અધર્મીમાં, પાપીમાં, દાનીમાં, કૃપણમાં ક્યાંય નથી રમતી. એ તો પૂર્વજન્મમાં પુણ્ય કરેલ હોય નથી રમતી, એ તો પૂર્વજન્મમાં પુણ્ય કરેલ હોય તેની દાસી છે. લક્ષ્મી ખોટા ભોગમાં, કુમાર્ગમાં, મદમાં લગાડી દુર્ગતિમાં પહોંચાડનારી છે. આ પંચમકાળની મધ્યમાં લક્ષ્મી બુદ્ધિને બગાડે છે. લક્ષ્મી મહાદુઃખથી ઊપજે છે. મહાદુઃખથી ભોગવાય છે. અને પાપમાં લગાડે છે. લક્ષ્મી તૃષ્ણા વધારવાવાળી અને મદ ઉપજાવવાવાળી છે. આ લક્ષ્મી જલતરંગવત્ અસ્થિર છે. અવસરમાં દાન ઉપકાર કરી લો. ધર્મસ્થાનકોમાં કે વિદ્યા આપવામાં તેનો ઉપયોગ કરી લક્ષ્મીને સફળ કરો.

લક્ષ્મી પરલોકમાં સાથે આવશે નહિ. અચાનક છોડી મરવું પડશે. જે નિરંતર લક્ષ્મીનો સંચય કરે છે અને દાન-ભોગમાં લઈ શકતા નથી તે પોતે પોતાને ઠગે છે. કૃપણને લક્ષ્મીનું રખવાલપણું અને દાસપણું જાણવું. આત્માને ઠગવાવાળું લક્ષ્મી સમાન બીજું કોઈ નથી. પોતાના સમસ્ત પરમાર્થને ભૂલી થઈ લક્ષ્મીના લોભનો માર્યો માનવી દિવસ અને રાત્રિ ધોર આરંભ કરે છે. વખતસર ભોજન કરતો નથી. ટાઢી ઊની વેદના સહન કરે છે. રાગાદિક દુઃખને તે જાણતો નથી. ચિંતાતુર થઈ રાત્રે ઊંઘ નથી લઈ શકતો. લક્ષ્મીનો લોભી પોતાનું મરણ થશે એમ નથી ગણતો. સંગ્રામના ધોર સંકટમાં જાય છે. સમુદ્રમાં પ્રવેશ કરે છે. ધોર ભયાનક રાનમાં, પર્વતમાં જાય છે. ધર્મરહિત દેશસ્થાનમાં જાય છે. લોભી નહિ કરવાનાં નીચનાં કામ કરે છે. લક્ષ્મીએ અનેકને ઠગીને

દુર્ગતિમાં પહોંચાડ્યાં છે. એથી ધનનો સંતોષી થઈ, તીવ્ર રાગ છોડી દુઃખિત, ભૂખ્યા, દિન અનાથના ઉપકાર નિમિત્તે લક્ષ્મીને દાન, સન્માનમાં લગાડ.

લક્ષ્મીનો સંગ કરીને જગતના જીવ અચેત થઈ રહ્યા છે. પુણ્ય અસ્ત થયે એ અસ્ત થઈ જશે. લક્ષ્મીનો સંગ્રહ કરી મરી જવું એ ફલ લક્ષ્મીનું નથી, એનાં ફલ કેવળ ઉપકાર કરવો, ધર્મનો માર્ગ ચલાવવો એ છે. જે પાપરૂપ લક્ષ્મીને ગ્રહણ નથી કરતા તે ધન્ય છે. ગ્રહણ કરીને મમતા છોડી ત્યાગી દીધી છે તેને ધન્ય છે.

વિશેષ શું લખીએ ? ને તે ધન, યૌવન, જીવન, કુટુંબના સગાંને અનિત્ય જાણી આત્મહિતરૂપ કાર્યમાં પ્રવૃત્ત રહો. સંસારના જેટલા જેટલા સંબંધ છે તે સર્વે વિનાશક છે. કુટુંબના કોઈ પરલોકમાં સાથે ગયા નથી અને જશે નહિ. પોતાના ઉપાર્જન કરેલાં પુણ્યપાપાદિ કર્મ સાથે આવશે. આ જાતિ, કુળ, રૂપાદિક તથા નગરાદિકનો સંબંધ દેહની સાથે જ વિનાશ થશે. તે વાતનું ક્ષણમાત્ર પણ વિસ્મરણ ન થાય.

અશુભ કર્મનો ઉદય થતાં બુદ્ધિ નાશ પામે છે. અમૃત વિષ થાય છે, તણખલું પણ શસ્ત્ર થઈ પરિણમે છે. પોતાના વહાલા મિત્ર પણ વેરી થઈ જાય છે જ્યારે શુભકર્મનો ઉદય થાય છે ત્યારે મૂર્ખને પણ પ્રબળ બુદ્ધિ ઊપજે છે. જ્યારે પુણ્યનો ઉદય થાય ત્યારે સમસ્ત ઉપદ્રવકારી વસ્તુઓ સુખ કરવાવાળી થાય છે. તે પુણ્યકર્મનો પ્રભાવ છે. સંસાર પુણ્યપાપના ઉદયરૂપ છે. પોતાના કર્યા દૂર નથી થતાં અને ઉદય આવ્યા પછી ઈલાજ નથી.

‘શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર’, સાતમી આ., પૃ. ૧૮-૧૯ (સંકલન) ◻

ગુરુભાવ જે રાખવાનો છે, તે તો પોતાના જીવનવિકાસના માર્ગમાં આપણને મદદ મળ્યા કરે તે માટે છે. ઉત્કટ ગરજ પ્રગટ્યા વિના તેવો ભાવ રાખવો મુશ્કેલ છે. જે રીતે સાધનામાં તમને મદદકર્તા થઈ પડે એ રીતે એ ભાવ પ્રેમપૂર્વક રાખવાનો છે.

ગુરુભાવ એટલે ગુરુ પોતે નહિ કે તેનું શરીર નહિ, પરંતુ જીવનનો વિકાસ થવાને જે ઉત્કટ તમન્ના પ્રગટેલી હોય છે, તેને એકાગ્ર ને કેન્દ્રિત એકમાં કરી તેમાંથી પ્રેરકબળ પ્રાપ્ત કરવા જેનો લાભ લેવાનો છે તે. **મુખ્ય આધાર આપણા પોતાના ઉપર છે.**

કોઈ રાજાની પાસે કોઈ કંગાળ ભિખારી બેપાંચ રૂપિયા માગે તો વળી કોઈક તેનાથી ચડિયાતો તેનાથી વધારે માગે. એમ સાધકની પોતાની કક્ષા અને ભાવના ઉપર જે તે બધાનો સાચો આધાર છે. જો કોઈ સાધકને કોઈક પરમ ચેતનવંત, સમર્થ, સદ્ગુરુનો પોતાને આશરો છે એવું જ્ઞાનયુક્ત ભાન ઊગે ને રહ્યા કરે અને એવો અનુભવ થયા કરે તો એની આગેકૂચમાં સરળતા પ્રગટ્યા કરે છે. **‘મારી પાછળ કોઈ જીવતોજાગતો સમર્થ બેઠેલો છે.’** એવી તેને હૂંફ મળ્યા કરે છે. આવું થતાં સાધકને સદ્ગુરુ ઉપર કૃતજ્ઞતાનો ભાવ પ્રગટે છે અને એમાંથી ભક્તિનું સ્વરૂપ પણ બદલાય છે.

સદ્ગુરુની મદદનો આધાર કેવળ સદ્ગુરુ પર નથી, પરંતુ આપણા પોતાના ઉપર અવલંબે છે, તે નક્કી જાણશો...શિક્ષણના અભ્યાસની સ્થિતિમાં કોઈ બે સાથે ભણનાર ખરેખરા મિત્ર હોય અને પછી છૂટા પડી જાય અને એક કરોડાધિપતિ થાય ને બીજો ખૂબ ગરીબ હોય, તોપણ જો બંને વચ્ચેની મૈત્રી ખરેખરી જામેલી ને જીવતી થયેલી હોય તો તેવા મિત્રની ઓથ અને હૂંફ આપણને

ખરેખરી અણીને પ્રસંગે, મુશ્કેલીને પ્રસંગે મદદમાં આવી શકે છે. તેવી રીતે સદ્ગુરુ અને સાધક વચ્ચે હૃદય હૃદયનો એવો ભાવ પ્રગટી ગયેલો હોય છે, તો એવી મદદ મળવાની શક્યતા પણ પૂરેપૂરી હોઈ શકે છે.

પરંતુ આપણને બધાંને એવું દિલ પ્રગટેલું હું અનુભવતો નથી. આપણને પાસેનાનું એટલું બધું મહત્ત્વ જાગતું પણ નથી અને લાગતું પણ નથી. અંતેવાસીને તેના દિલમાં તેની પાસેનો કોઈ માણસ મહાવીર હોય, તોપણ તેને મહાવીર લાગતો નથી.

આપણી પાસે એવું જે કોઈ સ્વજન હોય તેના વિશેની અનેક પ્રકારની મડાગાંઠો, સમજણો ને માન્યતાઓ આપણા દિલમાં ભરાઈ પડેલી હોય છે. એટલે તેને સાચી રીતે સમજવા અને અનુભવવાને પૂરેપૂરી યોગ્ય લાયકાત હોતી નથી, તો પછી તેની કદર તો કેવી રીતે કરી શકીએ ?

અત્યારે અહીં હું ‘શાંતિનિકેતન’માં છું એટલે કવિવર શ્રીટાગોરની એક પ્રાર્થના યાદ આવે છે. ‘Let my love see You through the barrier of nearness.’ સમીપતાના પડદામાંથી આરપાર મારો પ્રેમ તને જોઈ શકે એવું કર, એવી હે પ્રભુ ! મારી તને પ્રાર્થના છે. **પાસેપણું છે તે તો એક અંતરાયરૂપ પણ છે.**

આત્મનિષ્ઠને સમજવા તમારા મારા જેવા માટે એટલે કે જીવદશાવાળા જેઓ નજીક પરિચયવાળા છે, તેમને માટે તે મુશ્કેલ છે. આનાથી આપણી જીવનસાધનાનું કામ સરી શકશે એવું જ્યારે દિલમાં દિલથી આપણને લાગે ત્યારે આપણે એને વળગી શકીએ છીએ. પરંતુ આવી ગરજની સાથે હૃદયનો ભાવ જોડાયેલો હોય તો વિશેષ કામયાબ નીવડે.

‘જીવન સંશોધન’, પ્ર. આ., પૃ. ૨૦૪

□

(૮) સાંઈબાબા કોણ હતા ? જન્મભૂમિ અને જન્મનો ઇતિહાસ પ્રજ્ઞાયક્ષુ પં. મનુભાઈ દોશી

આગણીસમી સદીમાં આપણા દેશમાં એક વિરલ અને અભૂતપૂર્વ ઘટના બની છે. ભારતીય સંસ્કૃતિ અને ધર્મની ઉદાત્ત ભાવનાની ચરમસીમા જેવી આ ઘટના છે. તે સમયે હિંદુસ્તાનમાં અંગ્રેજો. પોતાનો રાજ્યવિસ્તાર વધારી રહ્યા હતા. આખા દેશ ઉપર તેમનું પ્રભુત્વ સ્થાપવાનો તેમનો પ્રયાસ હતો. દેશના દરેક પ્રાંતમાં જુદે જુદે પ્રકારે સાંપ્રદાયિકતા, વાડાબંધી અને ક્યાંક ધર્માધતા પણ જોવા મળતાં હતાં. તે સદીમાં કાદવમાં જેમ કમળ ઊગે તેમ દેશના જુદા જુદા ભાગોમાં આધ્યાત્મિક મહાપુરુષોએ અવતાર ધારણ કર્યા. ઇતિહાસનાં સુવર્ણ પૃષ્ઠો પર તે મહાનુભાવોનાં નામ એટલા માટે અંકિત થઈ શકે એમ છે કે તે બધાએ સર્વધર્મસમભાવની વાત કરી. ગૃહસ્થદશામાં પણ ધર્મપાલન કરી સ્થિતપ્રજ્ઞ રહી શકાય છે તે બતાવ્યું. આ બધા આત્મોન્નતિની ઊંચી ટોચ પર પહોંચ્યા અને એલાન આપ્યું કે, ગમે તે રસ્તેથી ધર્મરૂપી પર્વત પર ચડી મોક્ષરૂપી ટોચ ઉપર પહોંચી શકાય છે.

(૧) શ્રી રામકૃષ્ણ પરમહંસદેવ ઈ.સ. ૧૮૩૫માં કલકત્તા પાસેના કામારપુકુરમાં જન્મ્યા. કંચન અને કામિનીથી પૂર્ણ વિરક્ત એવા આ મહાપુરુષે આપણને સ્વામી વિવેકાનંદ અને બીજા અનેકોની ભેટ આપી.

(૨) ભક્તોએ જેમને દત્ત અવતાર કહ્યા અને જેઓ પંચતત્ત્વ ઉપર કાબૂ ધરાવતા હતા તેવા શ્રી સાંઈબાબાનું પ્રાગટ્ય પણ સને ૧૮૩૭માં થયું. પરદુઃખભંજન અને કરુણાસાગર શ્રી સાંઈબાબાની જીવનકથા હવે પછીનાં પૃષ્ઠોમાં આપ જોઈ શકશો.

(૩) મહાત્મા ગાંધીએ જેમનો પોતાના ગુરુ તરીકે સ્વીકાર કર્યો છે અને ‘આખું જગત સાવ સોનાનું થાય તોપણ અમારે માટે તે તૃણવત્ (ઘાસ સમાન) છે’, તેમ કહેનાર શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર ઈ.સ. ૧૮૬૭માં કારતક સુદ પૂનમના રોજ મોરબી પાસેના વવાણિયા ગામે ગુજરાતમાં જન્મ્યા.

(૪) ‘હું કોણ છું ?’ તે સૂત્ર દ્વારા આંતર અનુભવમાં અંતરમુખ થવાની યાત્રી આપનાર વિશ્વવિખ્યાત ભગવાન શ્રી રમણમહર્ષિનો જન્મ દક્ષિણ ભારતમાં ઈ.સ. ૧૮૭૮માં મદુરા પાસેના તિરુચ્ચી ગામમાં થયો હતો.

(૫) સમર્થ સ્વામી રામતીર્થનો જન્મ ઉત્તર ભારતમાં લાહોર પ્રાંતમાં આવેલા ગુજરાનવાલા જિલ્લાના મુસરીવાલા ગામમાં ઈ.સ. ૧૮૭૩માં થયો હતો. તેઓ સમગ્ર ભારતવર્ષમાં અને અમેરિકામાં અત્યંત ખ્યાતિપ્રાપ્ત આત્મજ્ઞાની, પ્રેમ અને કરુણાનો અવતાર હતા. કવિ હતા અને તેમની અસ્ખલિત વાણી અત્યંત ઓજસ્વી હતી.

આમ, પૂર્વ-પશ્ચિમ, ઉત્તર-દક્ષિણ અને મધ્ય ભારતમાં ૧૮મી સદીમાં જે મહાન આધ્યાત્મિક વિભૂતિઓએ અવતાર ધારણ કર્યા તેમાંના શ્રી સાંઈબાબા વિશે અને તેમના પ્રાગટ્ય વિશે કેટલીક કડીબદ્ધ હકીકતો નીચે જણાવ્યા પ્રમાણે છે:

શ્રી સાંઈબાબાના જન્મ અંગેના ચરિત્રલેખકોમાં ૧૮૩૭, ૧૮૪૭ને પ્રાગટ્યના વર્ષ તરીકે ગણવાનો મત પ્રવર્તે છે.

શ્રી સાંઈબાબાએ પોતે પાથરી ગામના બ્રાહ્મણ કુટુંબમાં જન્મેલા તેવું તેમના ભક્ત શ્રી મ્હાલસાપતિને એક વખત કહ્યું હતું. વળી,

મ્હાલસાપતિએ એમ પણ જણાવ્યું હતું કે, જે દિવસે બાબાએ આ વાત તેઓને કરી તે જ દિવસે જોગાનુજોગ પાથરી ગામના કેટલાક બ્રાહ્મણો શિરડી આવેલા ત્યારે બાબાએ તે બ્રાહ્મણોને નામ દઈ દઈને બોલાવેલા અને પાથરી ગામના લોકોના નામ દઈ દઈને ખબરઅંતર પૂછેલા.

બાબાનો જન્મ નિઝામ હકૂમતના પાથરી ગામે બ્રાહ્મણ કુટુંબમાં થયેલો એમ કહેવાય છે, જ્યારે શ્રી સત્ય સાંઈબાબાએ તેઓ પાથરી પાસે જંગલમાં જન્મેલા તેમ જણાવેલ છે. તેમના કથન અનુસાર તા. ૨૭-૯-૧૮૩૭ના બપોરના ૧૨ કલાક ૧૫ મિનિટ અને ૧૫ સેકન્ડે તેઓ જન્મ્યા હતા. તેથી એમ માનવાને કારણે મળે છે કે જે રીતે મહાત્મા કબીર નિઃસંતાન નિરુ વણકરને મળેલા તે રીતે બ્રાહ્મણ દંપતીને પાથરી ગામ પાસેના જંગલમાંથી આ નવજાત બાળક મળેલ. આ બ્રાહ્મણ દંપતી તે વખતે નિઃસંતાન હોવાથી તેમણે આ બાળકને ગોદમાં લઈ સાચવીને પોતાને ઘેર લાવેલા અને તેનું લાલનપાલન જતનથી કરવા લાગ્યા. ત્યાર પછી વખત જતાં તેમને ત્યાં બીજાં બે સંતાન પણ જન્મ્યાં. આમ, તે સમયે તે બ્રાહ્મણ દંપતીની આર્થિક સ્થિતિ ઘણી નબળી હતી અને તેમાં પાંચ માણસનું ભરણપોષણ એ તેમની રોજની ચિંતાનો વિષય હતો. શ્રી દાસગનુ મહારાજના કથન અનુસાર એ અરસામાં બાળકની વય જ્યારે ચાર-પાંચ વર્ષની હતી ત્યારે તેમના એક અતિપરિચિત અને સ્નેહીમિત્રે તેમને ત્યાં આવી પોતાની અનામત એટલે કે પ્રથમ સંતાન પોતાને પરત કરવા વિનંતી કરી. તેમનો એ મિત્ર ફકીર હતો. તે જમાનામાં ધાર્મિક મતમતાંતર

અને છૂત-અછૂત ઘણાં હોવા છતાં મરાઠાવાડના તે પ્રદેશમાં રણમાં મીઠી વિરડીની જેમ બ્રાહ્મણ અને ફકીર વચ્ચેની મૈત્રી સંભવિત હતી. તે ફકીર મિત્રએ તેમને જણાવ્યું કે, “તને આ બાળક પાથરીના જંગલમાંથી મળેલું છે અને તેના જમણા હાથ ઉપર તલની નિશાની છે. તે મારી અનામત છે અને તેનો સાચો વાલી હું છું.” આ બંને વિગતની સચ્ચાઈનો અનુભવ થતાં બ્રાહ્મણ મિત્ર તેને તે બાળક સોંપવા રાજી થયો. જોકે તેની પત્નીને આ પ્રથમ પુત્ર સાથે વધુ લગાવ હતો, પરંતુ પેલા ફકીર મિત્રે જ્યારે જણાવ્યું કે, “તું એને મને સોંપી દે તોપણ તારે ત્યાં બે સંતાન તો હવે કિસ્મતની બલિહારીથી છે જ. વળી, તારી આવક આ બધાનું ભરણપોષણ કરી શકે તેવી છે ખરી ? માટે તું તેને મને સોંપી દે.” આ દંપતીએ પોતાના કરતાં વધુ સારું લાલનપાલન તેમના નિકટતમ પરિચિત અને સ્નેહીદંપતી કરી શકશે તેમ માની તે બાળક ફકીર દંપતીને સોંપેલ. ત્યાર પછી કાળક્રમે ફકીરનું પણ અવસાન થતાં તેણે આપેલી ચોક્કસ સૂચના પ્રમાણે તે ફકીરનાં પત્નીએ તે બાળક નિઝામની હકૂમતના સેલુ ગામના ગોપાળરાવ દેશમુખને સોંપેલ. એમ કહેવાય છે કે જે ફકીરે પોતાના અવસાન સમયે સાંઈબાબાને સેલુના શ્રી ગોપાળરાવ દેશમુખને સોંપવાની વાત કરી હતી તે પોતે પણ એક ઊંચી હસ્તી હતા.

આ ફકીર પોતે સૂફી સંત હતા અને તેમની આત્મદશા એટલી ઊંચી હતી કે પોતાની ચિર વિદાયના સમય પહેલાં તેમના જ્ઞાનમાં એ સ્પષ્ટ જણાયું કે સેલુના ગોપાળરાવ દેશમુખ અને તે બાળક વચ્ચે પ્રગાઢ ઋણાનુબંધ હતો.

વળી, ગોપાળરાવ પોતે ખૂબ જ વિનમ્ર અને ભલા માણસ હતા. તેમની આધ્યાત્મિકતા અને સમદર્શિતાના કારણે સેલુની આસપાસના માઈલો સુધીના વિસ્તારના લોકો તેમને દૈવી પુરુષ જેવા ગણતા. લોકોનાં દુઃખ-દર્દ દૂર કરવાની ચમત્કારિક શક્તિ ઉપરાંત તેમની પાસે અષ્ટસિદ્ધિ છે એ વાત પણ આ ફકીરના જ્ઞાનમાં આવી ગઈ હતી. તેથી તેમના નિધન પછી તેમનાં પત્ની જ્યારે તે બાળકને લઈને દેશમુખ પાસે પહોંચ્યાં ત્યારે પૂર્વનો ઋણાનુબંધ હોવાથી તેમણે બન્નેને આવકાર્યા હતા અને બાળકને પોતાને ત્યાં ખૂબ પ્રેમથી આશરો આપ્યો હતો. શ્રી ગોપાળરાવ દેશમુખ પોતે જેવા ઉચ્ચ આધ્યાત્મિક સાધક હતા તેવા ભક્તિમાર્ગના પ્રખર આરાધક પણ હતા. તેમના જીવનમાં જ્ઞાન અને ભક્તિનો અદ્ભુત સમન્વય જોવા મળે છે. તેઓ એક પ્રેમાળ ગુરુ હતા અને અસંખ્ય લોકો માટે તેમની કોઈ પણ પ્રકારની મૂંઝવણમાં તેનો નિકાલ કરી આપનાર સાચા સદ્ગુરુ હતા. એક વખત તેમને અંતઃસ્ફુરણ થતાં અચાનક સેલુ ગામ છોડી ખૂબ લાંબો પ્રવાસ કરી નિઝામની હકૂમતમાંથી ઠેઠ અમદાવાદ સુધી આવ્યા હતા અને અહીંની પ્રસિદ્ધ સુવાગશાહની દરગાહ ઉપર ગયા હતા. દરગાહ પાસે તેઓ ગયા કે તરત જ મઝારમાંથી કોઈએ જમીનમાંથી સાદ દેતા હોય તેમ આવકાર આપ્યો. ભૂગર્ભમાંથી આવેલો તે અવાજ એ કોઈ ભ્રામક અવાજ નહોતો. ત્યાંના રક્ષક અને દેખભાળ કરનાર માણસે એ સ્પષ્ટ સાંભળ્યું હતું. ભૂગર્ભમાંથી કોઈ એમ બોલ્યું હતું કે, “પધારો દેશમુખ, હું તમારું સ્વાગત

કરું છું. મને ખૂબ જ ખુશી છે કે તમે મને ભૂલ્યા નથી અને નિઝામની હકૂમતમાંથી છેક અહીં સુધી મારી ખબરઅંતર લેવા માટે આવ્યા છો. ભલે તમે આજે દેશમુખ નામ ધારણ કરીને આવ્યા છો, પરંતુ તમે તો એ જ પવિત્ર સદ્ગુરુ રામાનંદ સ્વામી છો.

હમણાં જ તમે જેને સ્નેહથી આવકાર આપ્યો છે અને પેલા ફકીરની પત્ની જે બાળક તમને સોંપી ગઈ છે તે બીજો કોઈ નહીં પરંતુ તમારો પ્રિય શિષ્ય કબીર છે. જે કબીરને આજે આખો દેશ યાદ કરે છે તે કબીરના નવા સાંઈ સ્વરૂપને આખી દુનિયા યાદ કરશે અને તમારું એ સદ્ભાગ્ય છે કે બન્ને જન્મમાં તમે તેમના ગુરુ છો.”

સુવાગશાહની દરગાહમાંથી પ્રગટેલા ગેબી અવાજે ચોકીદારને દિગ્મૂઢ કરી દીધો અને શ્રી દેશમુખ આ બધું સાંભળી ઊંડી સ્વરૂપસ્થિતિમાં સરકી ગયા. તે વખતે આ બાળકની વય આશરે આઠ-નવ વરસની હશે, તેમ જણાય છે. શ્રી દેશમુખ તિરુમાલાના વ્યંકટેશ ચલપતિની પૂજા કરતા. તેઓ પોતે વ્યંકટેશ નામે જાણીતા થયા. તેમની અનન્ય ભક્તિના કારણે તેમને ઘણી સિદ્ધિઓ મળી હતી. આ બાળક (સાંઈબાબા) તેમને પોતાના પિતા અને ગુરુ ગણતા. આદર, ભક્તિ અને સમર્પણ સાથે તે તેમની ખડે પગે સેવા કરતા અને વ્યંકટેશને હંમેશાં ‘વેનકુંશા’ કહીને બોલાવતા.

એમ કહેવાય છે કે તેમના ગુરુએ પોતાની સઘળી વિદ્યા તેમની ભક્તિ વગેરેથી પ્રસન્ન થઈ સાંઈબાબાને આપી દીધી હતી.

‘શ્રી સાંઈ કથામૃત’, ભાગ-૧ પ્ર. આ., પૃ. ૭-૧૧ □

Every being is Potentially divine. ચેતન તરફ જવાની ગતિ દરેક જીવમાં રહેલી છે. ધારો કે આપણે જીવદશામાં છીએ, તેમ છતાં કોક વખત આપણને ભાવ જાગે છે. શુભ કાર્ય કરવાની, સારાં કર્મ કરવાની, બીજાનું ભલું કરવાની પણ કેટલીક વખત વૃત્તિ જાગે છે. કોઈ વખત એવો ભાવ થાય છે.

જ્યારે કોઈ સંકલ્પવિકલ્પ ન હોય એવી સ્થિતિ પણ આપણી ક્યારેક આવે છે. આપણું તટસ્થતાપૂર્વક પૃથક્કરણ થાય, તો ખ્યાલમાં આવે કે આપણા હાલના પ્રકૃતિના જીવનમાં પણ કોક કોક પણ એવી જાગે છે. એ જ બતાવી આપે છે કે આપણામાં માત્ર એકલી પ્રકૃતિ જ - નરદમ એકલી જ - હોત તો આ જાગત નહિ. એટલે પ્રકૃતિથી ઊર્ધ્વ પ્રકારનું આવું બીજ કંઈક આપણામાં છે. પછી એને 'આત્મા' કહો, 'ચેતન' નામ કહો, ગમે તે નામ કહો અથવા તો કંઈક કહો. હવે, એ તત્ત્વ તરફ આપણને સભાનતા થવી જોઈએ.

દ્વંદ્વ એટલે એકબીજાથી તદ્દન વિરુદ્ધ. સદ્-અસદ્, પાપ-પુણ્ય, નીતિ-અનીતિ, પ્રકાશ-અંધકાર એ એકબીજાની વિરુદ્ધનાં જે પાસાં એ દ્વંદ્વ અને ગુણ - સત્ત્વ, રજસ, તમસ - આ બેની બનેલી પ્રકૃતિ છે. એનાથી પણ બીજું કોઈ તત્ત્વ છે, એટલું બુદ્ધિથી આપણે સમજ્યાં, તો પછી એને અનુભવવા માટેનું જો ખરેખર ધગધગતી તમન્નાવાળું દિલ જાગે છે, તો એ તરફ એનું મનનચિંતવન વિશેષ ને વિશેષ રહે. જેનું જે પ્રકારનું મનનચિંતવન અને એકધારું

Continuous (કન્ટિન્યુઅસ) સતત રહે તો તેનું હાર્દ મળે છે.

હું કરાંચીમાં હતો ત્યારે માદામ ક્યૂરીની ફિલ્મ જોવા ગયો હતો, તો તે એના ફિયાન્સ સાથે બીચ પર ફરવા જતી હતી. એ સમયમાં એ રેડિયમની શોધ કરતી હતી, પણ બીચ ઉપર ફરતી વખતે પણ એના મનમાં શોધખોળના વિચારો ચાલુ હતા. સિનેમા જોતી હતી ત્યારે પણ એ શોધખોળ અંગેનું જ મનનચિંતવન. સિનેમા જોતાં જોતાં એ અધૂરી ફિલ્મ છોડીને તે ઊઠી ગઈ હતી. એકધારું જેનું મનનચિંતવન જે વિષય પરત્વેનું હોય તેને તેનું હાર્દ મળે. આ એક સાયકોલોજિકલ પ્રૂફ (મનોવૈજ્ઞાનિક સાબિતી) છે.

જ્યારે પેલા ચેતન પરત્વેનું મનનચિંતવન જાણતા નથી કે ચેતન શું છે, એ પણ જાણતા નથી. છતાં આપણને પ્રકૃતિથી બીજી જાતનો અનુભવ કોઈક વખત અજાણપણે પણ થાય છે. એ રોજબરોજના વહેવારમાં આપણે જાણીએ છીએ. જે જાણ્યું છે, તેના પરત્વે આકર્ષણ થયું.

હવે જે કેટલાંકને આકર્ષણ થાય છે, તે આકર્ષણ પછી ધીરે ધીરે કરીને વધે છે એ હકીકત એ તરફની જ પ્રગતિ છે. તે પછી તે આકર્ષણ પ્રત્યે એ એકાગ્ર થતો જાય છે. ત્યાર પછી ચિંતનનું હાર્દ એને મળે છે, ત્યારે એના આનંદનો પાર રહેતો નથી. એટલે આપણે ભલે પ્રકૃતિમાં હોઈએ, પણ એની સાથે સાથે આ ચેતન રહેલું જ છે.

(અનુસંધાન પેજ નં. ૧૭ ઉપર)

આધુનિક સાધુસંતોમાં પૂજ્ય શ્રીમોટા એક જુદી ભાત પાડે છે. તેઓશ્રી વર્ષો સુધી બાપુજીએ દર્શાવેલી હરિજન સેવા જેવી રચનાત્મક પ્રવૃત્તિમાં ડૂબી ગયેલા હતા અને એમનામાં આધ્યાત્મિક અંકુરો મૂળથી જ હતા. જાહેર સેવાના કાર્યમાં પણ તેઓશ્રીનો દૃષ્ટિકોણ સામાજિક ઉત્કર્ષનો અને વ્યક્તિવિકાસનો રહ્યો છે એવી મારી છાપ છે.

એમના જીવનના અનુભવો રોમાંચક છે. કાશી વિશ્વનાથ મંદિરમાં એમના ખિસ્સામાંથી ઘરેણાં ચોરાયાં તે પછી જે ઉત્કટ પ્રાર્થના એમણે કરી એ કેટલી અદ્ભુત રીતે સફળ થઈ ! તે ઘરેણાં ચોરનાર એમને શોધતો આવીને આપી ગયો અને ત્યાં સુધી ભારે અગ્નિદાહ જેવી હાલત અનુભવતો રહ્યો. એ પ્રસંગ બુદ્ધિગમ્ય નથી, પણ વિકસિત આત્માઓ શું કરી શકે છે અને ઈશ્વરની સાથે કેટલું તાદાત્મ્ય તેઓ અનુભવે છે તેનો ઘોતક છે. આવી જ રીતે પોતાનાં માતૃશ્રીના અંતકાળ સમયે એમની પાસે રહેવાનું આપેલું વચન એમનાં માતૃશ્રીના અંતકાળના જ વખતે એક બીજી જવાબદારી એમને રોકી રાખતી હતી. આ સંઘર્ષની વચ્ચે તેઓ જ્યારે સદેહે પોતાનાં માતૃશ્રી પાસે જઈ શક્યા નહિ ત્યારે કોઈક ઈશ્વરી અનુભવ એવો થયો કે એમનાં માતૃશ્રીએ પોતાના અંતકાળ સમયે એમને પોતાના ચરણ પાસે બેઠેલા અનુભવ્યા. આ પ્રકારની અનુભૂતિ પણ બુદ્ધિવાદથી સમજાવી શકાય તેવી નથી. પોતાના ગુરુ પાસે જે પ્રકારનું

તપ એમણે આચર્યું અને ગુરુની જે આધ્યાત્મિક ભૂમિકા હતી એ વિષેની વાતો પણ આવા આત્માઓ કઈ રીતે વિકાસ કરતા હોય છે એનો પરિચય આપે છે.

તેઓશ્રીના જીવન વિષે અનેક શિષ્યો પાસેથી જે જાણ્યું છે અને સાંભળ્યું છે તે એવી ખાતરી કરાવે છે કે તેઓએ મુક્તાવસ્થા પ્રાપ્ત કરી છે અને જીવનનાં બંધનોથી તેઓશ્રી પર જઈ શક્યા છે.

આ પરિસ્થિતિમાં એ સ્વાભાવિક છે કે જીવનનાં અનેક ક્ષેત્રોમાંથી અનેક લોકો-ઘણા મોટા બુદ્ધિજીવીઓ, વિદ્વાનો, વેપારીઓ, પંડિતો, કાર્યકરો વગેરે પણ એમના તરફ આકર્ષાય છે અને એમની પાસેથી પોતાના જીવનના વિકાસની પ્રેરણા મેળવે છે. અનેક સ્થળે અનેક અનુયાયીઓ એમને સાંપડ્યા છે.

પૂજ્ય શ્રીમોટાની વિશિષ્ટતા એ રહી છે કે એમનામાં સંસારનાં બંધનોથી પર ઊઠવાની તાકાત છે. ધર્મધ્યાન વગેરેનું મહત્ત્વ એમણે સ્થાપિત કર્યું છે. આશ્રમો પણ તેઓશ્રી ચલાવે છે, છતાં કોઈ ક્રિયાકાંડમાં ડૂબી ગયા હોય એવી સ્થિતિ એમની નથી. તેમની કલ્પના સામાજિક ઉત્થાનની છે અને સાથે સૌના સર્વાંગી વિકાસની છે. તેથી તેઓ જ્યારે ધર્મવૃત્તિ, અધ્યાત્મ વગેરેનો મંત્ર આપતા હોય છે ત્યારે સાથે સાથે જ સદ્વૃત્તિઓ, સદાચાર અને માણસની ઉજ્જવળ બાજુને વધારે તેજસ્વી કરવાનું કામ પણ જાગ્રતપણે કર્યા કરતા હોય છે. જેમ ભૂખ્યા માણસને માટે ઈશ્વરનું નામ

લીધા કરીએ એનો બહુ અર્થ નથી તેમ જે સમાજનું ચારિત્ર્ય ઘસાઈ ગયું હોય એ સમાજને ફરીથી પ્રાણવાળો બનાવવો હોય તો સૌથી પહેલું કાર્ય હોય એના ચારિત્ર્ય ઘડતરનું. આ વાત તેઓશ્રીએ સારી રીતે સમજી લીધી છે અને અમલમાં મૂકી છે. એને પરિણામે જ તેઓશ્રી જે પ્રવૃત્તિઓમાં રસ લે છે તે એકેએક પ્રવૃત્તિ સમાજના ચારિત્ર્યઘડતર માટેની હોય છે.

ગુજરાતમાં બહેનો ખમીરવંતી બને તેથી શક્તિદળની રચના વિકસાવવામાં એમને રસ છે. ગુજરાતી ભાષા માહિતીની દૃષ્ટિએ, જ્ઞાનની દૃષ્ટિએ અગર વિચારોના વહનની દૃષ્ટિએ બિચારી ન રહે અને ગુજરાતી ભાષા દ્વારા જ જગતના અનેક વિષયોનું આધારભૂત માહિતી - ભાતું ગુજરાતની જનતાને મળી રહે એટલા માટે 'જ્ઞાનકોષનો' પ્રયંડ પુરુષાર્થ એમણે સરદાર પટેલ યુનિવર્સિટી દ્વારા આદર્યો છે. (પાછળથી આ કાર્ય 'વિશ્વકોશ ટ્રસ્ટ' અમદાવાદ દ્વારા હાથ ધરાયું છે.-સં.) તેવી જ રીતે આપણે ત્યાંથી લોપ થતી જતી સાહસવૃત્તિ ફરીથી વેગવંતી બને એ દૃષ્ટિએ રાષ્ટ્રવ્યાપી સમુદ્રતરણ હરીફાઈ ગુજરાતમાં યોજવામાં એમને રસ છે. આવી અનેક પ્રવૃત્તિઓ વખતોવખત તેઓશ્રી ઉપાડતા જ રહે છે.

ફાળો ઉઘરાવવાની એમની પદ્ધતિ અનોખી છે. જેમને એઓશ્રી માટે આદર છે, આસ્થા છે, સદ્ભાવ છે તે સૌને તેઓશ્રી આ બધું વ્યક્ત કરવાના સાધન તરીકે એમની આ પ્રવૃત્તિમાં સાથ આપવા જણાવે છે. એને પરિણામે પોતાને ન રુચે એવી પોતાની વ્યક્તિગત

હેસિયતને લક્ષમાં રાખીને ઉજવાતા ઉત્સવો ચલાવી લે છે, પણ એ દરેક પ્રસંગે આ સૌની પાસે નાણાં અને ઘરેણાં વગેરેનું દાન મેળવી લે છે. આપણા પ્રદેશની અંદર આટલી સરળતાથી આટલી મોટી આર્થિક જવાબદારીઓને પહોંચી વળાય તેવો દાનનો ધોધ એમના જેટલો ભાગ્યે જ કોઈ વહેવડાવી શકતું હશે - ખાસ કરીને શ્રીમંત તથા એવા વર્ગોમાંથી.

આ બધાં માટે આપણે સૌ એમના ઋણી છીએ. એમનું જીવન અને કાર્ય પ્રેરક છે અને વિકાસોન્મુખ છે. આ પ્રસંગે આપણે એમને નમ્રભાવે વંદીએ અને તેઓશ્રીનું આ યજ્ઞકાર્ય આપણી વચ્ચે લાંબા વખત સુધી ચાલ્યા કરે અને આપણે સૌ એમને સંતોષે એવો વિકાસ અનેક રીતે સાધી શકીએ એમ પ્રાર્થીએ.

સ્મૃતિગ્રંથ-૧૯૬૮માંથી સાભાર. □

(અનુસંધાન પેજ નં. ૧૫ નું ચાલુ)

આપણા રોજબરોજના જીવનમાં પણ આપણે અનેક પ્રકારના ફેરફારો અનુભવીએ છીએ. પોતાના જીવનમાં જ જન્મ્યા તે અત્યાર સુધી - અનંત પ્રકારના ફેરફાર થયેલા આપણે આપણા જીવનમાં જોઈએ છીએ. ગતિ એકલી જ હોત તો આપણને કંઈ ફેર ના પડે. 'ગીતા'માં કહ્યું કે 'એને હું ચાકડા ઉપર મૂકીને બધે ફેરવ્યા કરું છું.'

આપણે રોજબરોજની અંદર એની એ જ પ્રવૃત્તિમાં રમમાણ રહીએ છીએ. તેમ છતાં આપણને તેમાં રસ છે. જો રસ ના હોત તો એમાં આપણું મન ના રહ્યું હોત. એ રસ છે. એ પોતે બ્રહ્મ છે. એ પોતે ચેતન છે.

'જન્મપુનર્જન્મ', બીજી.આ., પૃ.૨૭ □

પૂજ્ય શ્રીમોટાને મારા ધર્મપત્ની પ્રવીણાબહેને નડિયાદ આશ્રમ ખાતે પોતાને કોઈ મંત્ર આપવા માટે વિનંતી કરી હતી. શ્રીમોટાએ જવાબમાં કહેલું કે, ‘હું કોઈને મંત્ર-બંત્ર આપતો નથી.’ તે પછી એક વખત મારે હરિ:ૐ આશ્રમ સુરત ખાતે જવાનું બનેલું. પૂજ્ય શ્રીમોટા સાથે સત્સંગ દરમ્યાન શ્રીમોટા બોલેલા કે, ‘આપણા બધાંનો મંત્ર તો હરિ:ૐ.’

એક વખત નડિયાદ આશ્રમ ખાતે પૂજ્ય ભાઈશ્રી નંદુભાઈને તેમની રૂમમાં પગે લાગીને નીકળતો હતો ત્યારે તેઓશ્રીએ મને રોકીને પોંડીચેરીવાળા પૂજ્ય માતાજીના જપ અંગે જે વિચારો હતા તેની ટાઈપ કરેલ વિગતોનો પત્ર મારા હાથમાં મૂકતાં મને કહેલું કે પૂજ્ય શ્રીમોટાએ જે મૌનમંદિરો બંધાવ્યા છે અને ‘હરિ:ૐ’નો ટૂંકો મંત્ર જે આપેલો છે તેનું હાર્દ પૂજ્ય માતાજીના આ લખાણથી સમજાશે. અંગ્રેજી ભાષામાં ટાઈપ કરેલો એ પત્ર અત્રે પ્રકાશિત કરાયો છે છતાં એની ટૂંકમાં વિગત આ પ્રમાણે છે :-

‘ખાસ કરીને જ્યારે તમે એક, બે કે વધુમાં વધુ ત્રણ શબ્દોના મંત્રનું વારંવાર અને આપોઆપ રટણ કરવા માંગતા હો ત્યારે હું લઘુમંત્રની તરફેણ કરું છું... મારું શરીર મંત્રોચ્ચાર કરવા તૈયાર છે.’ જાણે કે રૂપાંતરણ કરવાની ઉતાવળ ન હોય ! જેટલીવાર મંત્રોચ્ચાર કરવા હોય તે માટે તે તૈયાર છે શરત માત્ર એટલી કે તે મોટેથી કરવાનો ન હોય. કારણ

કે તે (શરીર) ભાગ્યે જ એકલું હોય છે. અને તે બીજા કોઈને જણાવવા દેવા માગતું નથી. આવી બાબતો માટે (પાંડિચેરીના) આશ્રમનું વાતાવરણ અનુકૂળ નથી તે હકીકત છે. તમને ખલેલ ના પડે કે એકધારાપણું તૂટી ન જાય તે માટે તમારે ઉપાયો લેવા જ પડશે. ગૃહ-સેવકો, કુતૂહલ ધરાવતા લોકો, કહેવાતા મિત્રો - આ બધા ગતિશીલ ચક્રમાં આડશો મૂકવા માટે આસુરી પરિબળોના હાથારૂપ બની શકે છે.

મંત્રજાપ લગભગ શારીરિક શિસ્ત છે. તદ્ઉપરાંત તેની વ્યવસ્થિત અસર અર્ધજાગૃત મન પર, અસાતત્ય પર, પદાર્થ પર, શરીર-કોષો પર થતી હોય છે. પિયાનો પર દરરોજ પ્રેક્ટીસ કરવાથી જે પ્રાપ્ત થાય તેના જેવો આ સિદ્ધાંત છે. તમે યંત્રવત્ મંત્રજાપ ચાલુ રાખો, પરિણામે તમે જાગૃતિસભર થઈ જશો - તમારું શરીર જાગૃતતા અનુભવશે. મંત્રજાપ શરીર - સાધન જરૂરી છે, તેવું મને અનુભવે સમજાયું છે. શ્રીઅરવિંદ આ બાબતે કશું જણાવ્યું નથી. હા, બાહ્ય સાધનોનો આશરો લીધા વિના દરેકને પોતાનાં સર્વ કર્મો કરતાં આવડવું જોઈએ તેમ કહ્યું છે. અત્યારે આપણે જે જગ્યાએ ઉપસ્થિત છીએ, તે જગ્યાએ શ્રીઅરવિંદ હોત તો તેઓને સમજાયું હોત કે માત્ર મનોવૈજ્ઞાનિક પદ્ધતિ અપર્યાપ્ત છે અને મંત્રજાપ પણ જરૂરી છે, કારણ કે તેની સીધી અસર શરીર ઉપર થાય છે. તેથી મારે જાતે જ કોઈ રસ્તો શોધવાનો રહેશે. તો મારે જાતે મારો મંત્ર શોધવો પડશે. હવે બધું

તૈયાર છે. એટલે દસેક વરસોનું કામ મેં થોડાક મહિનાઓમાં પૂરું કર્યું છે અને હું જાગ્રત હોઉં, અરે, નિદ્રાવશ હોઉં તોય સતત મારા મંત્રનું રટણ કર્યા કરું છું. હું વસ્ત્રધારણ કરતી હોઉં તોય, ખાતાં-પીતાં, બીજાંઓ સાથે બોલતાં હું મંત્ર બોલતી રહું છું. વાસ્તવિક સ્વરૂપે, જેઓ પાસે મંત્ર છે અને જેઓ પાસે મંત્ર નથી, તેમની વચ્ચેનો તફાવત તમો તરત પારખી શકો છો. જેની પાસે મંત્ર નથી તેમણે ધ્યાન અથવા એકાગ્રતાની ઘણી ઊંડી આદત હોવા છતાં, તેમની આસપાસ અંધકાર અને અનિશ્ચિતતા વર્તાય છે. ઊલટું જેઓ જાપનો આશરો લે છે તેમની આસપાસ ચોકસાઈ, એક પ્રકારની સઘનતા અને સુરક્ષિતતા હોય છે. તેઓ ચમત્કૃત થઈ જાય છે.

પાન-૧૯૬ એજન્ડા વોલ્યુ-૧ તા. ૧૬-૯-'૬૨

પાન-૨૭૬ એજન્ડા વોલ્યુ-૧ તા. ૨૯-૧-'૫૯માંથી સાભાર

I am in favour of a short mantra, especially if you want to make both numerous and spontaneous repetitions one or two words, three at the most.

Page : 196 Agenda Vol. I

Date : 16.9.1962

My body would also like to have a mantra to repeat. It would like to have one to hasten its transformation. It is ready to repeat it as many times as needed. Provided that, it does not have to be out loud, for it is very rarely alone and does not want to speak of this to anyone. Truly, the Ashram atmosphere is not very favourable for this kind of things. You will have to take precautions so as not to be disturbed or interrupted in an inopportune way. Domestic servants, curious people, so called friends can all serve as instruments of the hostile

forces to put a spoke in the wheel. (Page 276, Agenda. Vol. I, 29-1-59)

It is an almost physical discipline. Moreover, I have seen that the Japa has an organizing effect on the subconscious, on the inconscient, on the matter, on the body's cells - it takes time but by persistently repeating it, in the long run it has an effect. It is the same principle as doing daily exercises on the piano, for example.

You keep mechanically repeating them, and in the end your hands are filled with consciousness - it fills the body with consciousness. (20th Sept. 1960 - page 421 Agenda Vol. I)

"I have also come to realize that for this Sadhana of body, the mantra is essential. Sri Aurobindo gave none; he said that one should be able to do all the work without having to resort to external means. Had he reached the point where we are now, he would have seen that the purely psychological method is inadequate and that a Japa is necessary because only japa has a direct action on the body. So I had to find the method all alone - to find my mantra by myself. By now that things are ready, I have done ten years of work in a few months.

And I repeat my mantra constantly when I am awake and even when I sleep. I say it even when I am getting dressed, when I eat, when I work, when I speak with others; it is there just behind in the background, all the time.

I fact, you can immediately see the difference between those who have a mantra and those who do not. With those who have no mantra, even if they have a strong habit of meditation or concentration, something around them remains hazy and vague. Whereas the Japa imparts to those who practice it a kind of precision, a kind of solidity; an armature. They become galvanized.' □

ઓગણીસો એકતાળીસમાં હું એટલો બધો મોટો - તેંતાળીસ વર્ષનો. મારી મા ઓગણીસો બેંતાળીસમાં મરી ગઈ. ઓગણીસો ઓગણચાળીસ સુધી તો એ રોટલા રાંધે. બીજું બધું તો ગમે તેમ પણ મારે માટે તો મારો રોટલો મા કરે તો જ હું ખાઉં. એ મારી પાસે બેસે અને બધું જમાડે તો જ મને સંતોષ વળે. નહિ તો ના જમું. મા પાસે બેઠી હોય, રોટલો ઘડીને આપે, દાળભાત બધું મને ધીરે ધીરે પીરસે તો હું ખાઉં. જંગલોમાં, બહાર સૂતો હોઉં, તો પાંચ વાગ્યે આવું અને મારી મા સાથે સૂઈ જઉં. મારી મા તો કહે, 'મેર મારા રડ્યા, પાડા જેવો થયો તોય મારી પાસે સૂઈ જાય છે' તેમ બોલે. મને જંપ જ ના મળે. એવું શરીરનું મહત્ત્વ હજી આપણામાં બહુ વિકસ્યું નથી, પણ જે ઓપોઝિટ (વિરુદ્ધ) જાતિનાં શરીરો છે, એના જે ગુણધર્મ છે, સ્પર્શના ગુણધર્મ તે સંસારી લોકો કંઈ સમજતા નથી. બીજું કંઈ હોઈ શકે નહિ આમાં. એ સંબંધી આપણે વિચાર જ નથી કર્યો. આપણાં શાસ્ત્રોએ - ખાસ કરીને તંત્રોએ - કર્યો છે. બીજાં કોઈ શાસ્ત્રોએ એ સંબંધી વિચાર નથી કર્યો. શરીરના સ્પર્શના પણ અમુક જાતના ગુણધર્મો હોય છે.

એક અત્યંત વાસનાવાળા માણસને તમે સ્પર્શો. તે તમને વાસના જગાડશે. કોઈ 'સ્પિરિટ્યુઅલ માઈન્ડેડ' (આધ્યાત્મિક મનોવૃત્તિવાળા) સારા માણસનો સ્પર્શ થયો,

એ સ્પર્શ તમારી વાસનાઓને તમારી અંદર શમાવશે. એટલું જ નહિ, એ દ્વારા એનું 'બીઈંગ' (આધાર) છે, તે દ્વારા તમારા આધારમાં - તમારા 'બીઈંગ'માં મૂકતો હોય છે. તેને એનું પ્રત્યેક કર્મ હેતુ વિના હોતું નથી. એ હેતુ, જો આપણે સ્વીકારી લઈએ તો આપણો ઘણો વિકાસ થાય. સ્પર્શના જે ગુણદોષ છે, તેનો આપણે ઊંડામાં ઊંડો વિચાર કર્યો છે ખરો ?

માના શરીરમાં આપણે રહેલાં છીએ. આપણો કોઈ પણ બીઈંગ - મનુષ્યધારી જીવ - છે, એનો સંબંધ જેટલો મા સાથે છે, તેટલો એના બાપ સાથે નથી. દુનિયામાં લાગે ખરું. એમાં ભલે મા સાથે એનો જેટલો સંબંધ તેટલો બીજા કોઈ સાથે નથી. પછી મા સમજતી ના હોય કે છોકરાં સમજતાં ના હોય એ જુદી હકીકત છે, પણ ના સમજતાં હોય તો પણ એ છે. તેમના 'બીઈંગ'માં એ પડી રહેલો છે એટલે મા ની સાથેનો સંબંધ એ એક એવા પ્રકારનો છે. એ સંબંધ મા નાં ખોળિયાની સાથે વળગી જ રહેલો છે. કારણ મા નાં ખોળિયામાં આઠ-સાડાઆઠ-નવ માસ આપણે રહેલાં છીએ. એટલે સ્પર્શ એ માણસોના પ્રકાર ઉપર આધાર છે. હું તો મારી વાત કરું છું. માણસોના પ્રકાર પ્રમાણે અનુભવ જુદો થાય. એક જ જાતનો થાય તેવું મારું કહેવું નથી, પણ મને તો યેન જ ના પડે. પાંચ વાગ્યે બહારથી આવું, રોજ સવારે આવીને પહેલો મારી મા

પાસે જ સૂઈ જઉં. પહેલાં ઓછામાં ઓછો પંદરવીસ મિનિટ સૂઈ જઉં. પછી ઊઠીને દાતણપાણી કરું, સ્ટવ સળગાવું, પછી મા ઊઠે અને દાતણ કરીને સ્ટવ સળગાવ્યો હોય, ચાનું પાણીબાણી મૂક્યું હોય પછી બા, ચા કરે. મને પોતાને તો મારી માનો બહુ લાભ મળ્યો છે. આખા જીવનને વિકસાવવામાં મારી માનો મોટામાં મોટો ભાગ છે.

મેં એક સરસ કાવ્ય લખ્યું છે, પણ મારી મા, આ દિશા નહિ સમજી શકેલી. એ દેવદર્શન કરવા જતી ખરી. દેવદર્શન કર્યા વિના એ જમે નહિ. વૈષ્ણવ ખરા અમે, કંઠીબંધા, એટલે એ મંદિરે જાય ખરી દર્શન કરવા. પણ એને ભક્તિની બીજી કંઈ સમજણ નહિ. મને ફેફરા જેવો રોગ થયેલો. મારી મા તો એ જ જાણે કે હજી આને એ જ છે. એને મટ્યું નથી.

સ્વજન : આ બધું સૂક્ષ્મ મનના કોન્ટેક્ટ - (સ્પર્શ)ની અંદર થતું હોય છે ?

શ્રીમોટા : એ તો માના શરીરની સાથે મારા શરીરનું સંધાન છે, એ મા છે તે જાગૃત નથી. સામાન્ય પ્રકારનાં કોઈ ઊંચાં કેળવાયેલાં હોય, આનંદમયી મા જેવાં મા હોય તો વાત જુદી છે, પણ સામાન્ય લોકો કંઈ સમજતા નથી. એટલે પેલો જે શ્રેયાર્થી છે તે સમજે છે. એને માના સ્પર્શથી એનામાં જે ઉત્સાહ આવે છે, એનામાં જે એક પ્રકારની ઠંડક પ્રવર્તે છે, તેનામાં એક પ્રકારની શાંતિ પ્રગટે છે. કામાદિ વાસના જે એના શરીરમાં રહેલું છે, છતાં માનું શરીર

એને જે શાંતિ આપે છે, એ જગતમાં બીજું કોઈ શરીર નહિ આપી શકે. અશક્ય છે. પણ એ રીતે એ, કોઈએ એને સ્વીકારીને, એનો પ્રયોગ કરેલો નથી. મને તો ગુરુમહારાજે કહેલું, ‘આ પ્રમાણે તારે કરવું’, એટલે મેં ધ્યાનપૂર્વક સમજી વિચારીને જ્ઞાનપૂર્વક આ પ્રયોગ કરેલો. મારી મા કંઈ સમજી શકે નહિ. એ તો ઊલટી નારાજ બહુ થતી. અને નારાજ થઈને કહે, ‘મારા રડ્યા, પાડા જેવો થયો તોય સાથે સૂવે છે.’ અમારા આશ્રમમાં, ફળિયામાં જેને ને તેને કહે. મારી સાથે દુર્ગાબહેન રહેતા’તાં - મહાદેવભાઈનાં પત્ની - એ બિચારાં મને સમજી શકતાં. બહુ સારી રીતે સમજી શકતાં. મને કહે, ‘ભગત, તમે અમસ્તા તમારી બાને આટલું બધું પ્રેમ અને વહાલ બતાવો છો. એ તો તમારા વિરુદ્ધમાં બોલ બોલ કરે છે.’ હું કહું, ‘મા છોને, છોને બોલતી. મને શું? મને એના વહાલમાં ઓછપ આવે નહિ. હું તો એમ જ વર્તવાનો.’ અને એ જો, મા આ ઠેકાણે સમજી હોય તો પેલાને બહુ લાભ થાય. એટલો બધો લાભ થાય કે તેના પુરુષાર્થ કરતાં પણ એને વધારે લાભ થઈ જાય. પણ એ બાજુ હજી આપણે ત્યાં કેળવાઈ નથી. આજે તો કોઈ એને યોગ્ય રીતે સમજે પણ નહિ અને યોગ્ય રીતે સ્વીકારે પણ નહિ.

હું મારી મા સાથે સૂઈ ગયો હોઉં, તેના હેતુની અવેરનેસ (સભાનતા)મારા મનમાં હોય તો જ આપણને ઘણો લાભ થાય.

‘અગ્રતા-એકાગ્રતા’, પ્ર.આ., પૃ.૪૬-૪૯

□

આત્માનુભવ માટે બુદ્ધિ અને હૃદયની બંનેની જીવનમાં વિવેકપૂર્ણ એકવાક્યતા કરવાની જરૂર છે. કારણ એ છે કે એકલું હૃદય તો પોચું, નબળું અને જલદી વ્યામોહમાં ફસાઈ જોય તેવું છે અને એકલી બુદ્ધિ અક્કડ, ફાંકાવાળી અને નાસ્તિકતાવાળી - એટલે વિનાશને માર્ગે લઈ જનારી છે. આટલા માટે વખતોવખત તેના ઉપર પ્રજ્ઞાનના કાબૂની ખરેખરી જરૂર છે.

હૃદયની મુલાયમ અને મૃદુતા-ભરેલી કાલી કાલી વાતોથી પ્રેમને નામે મનુષ્ય મોહ પામે છે અને ફસાય છે તેમ બુદ્ધિની જબરી વાતો મનને જીતી લે છે અને માણસ પ્રભુના અનુભવ વગર જ પોતાને મહાન માની લે છે.

આપણી જિંદગાનીના સુખ અને દુઃખના જવાબદાર આપણા પોતા વિના બીજું કોઈ નથી. બીજા તરફથી સુખ કે દુઃખ આવતાં દેખાય તે માત્ર નિમિત્તરૂપ હોય છે, પણ એમને નિમિત્ત બનાવનાર મૂળ કારણ માત્ર પોતામાં જ હોય છે. શોધનારને આ બધું સ્પષ્ટ થાય છે અને બહાર ફાંફાં મારનારને અસંતોષ જ રહ્યા કરે છે.

માણસ પોતે પોતાને બહુ લાંબાં વર્ષો પછી, લાંબા અનુભવ પછી જ ઓળખી શકે છે. પોતાની અંદરનો પ્રદેશ માણસ સહેલાઈથી જોઈ શકતો નથી. જિંદગાની સફળ કરવા માટે મનુષ્યને અંદરના બધા સંબંધો અમુક કાળ માટે છોડવાની જરૂર છે અને બધા સંબંધોમાં

જે જે સંબંધ હૃદયને મોહ પમાડે યા તો બાંધી રાખવા જેવું કરે તેણે તો આવા સંબંધો આગ્રહથી છોડવા જોઈએ કારણકે એનું નામ જ મોહ છે.

હૃદયને નિર્ગુણની પ્રભુતા વિના બીજું કશું બાંધી રાખનારું ન હોવું જોઈએ. જીવનને બાંધી રાખનારી અને ઊડવામાં અંતરાય કરનારી તો માયા જ છે. માયા કોઈવાર સ્નેહનું કે મિત્રતાનું સ્વરૂપ ધારણ કરીને આવે છે, ત્યારે એને છોડવી બહુ મુશ્કેલ પડે છે પણ આખરે તો ગૌતમ બુદ્ધની વીરતા વિના સિદ્ધિ નથી જ નથી....

આત્માનુભવ માટે જીવાત્માએ આ મોહમયી માયાનગરીમાંથી પાછા ફરવું જોઈએ અને બ્રહ્મપુરી - વતન તરફ અભિમુખ થવું જોઈએ. જ્ઞાનનો ઉપયોગ જેમ પૂર્ણતા જોવામાં કરવાનો છે તેમ અપૂર્ણતાના દરેકે દરેક અંશને છેદી ભેદીને જોવામાં પણ કરવાનો છે.

નામ-રૂપ-ગુણનું સ્વરૂપ passive મન ઉપર એટલું બારીક વણાઈ ગયેલું હોય છે કે એના તંતુએ તંતુનું છેદનભેદન ઝટ લઈને થઈ શકતું નથી. છેલ્લાં કેટલાંય વરસોથી 'હું' પોતાને મારો દુશ્મન જુવે એવી આંખથી જોતો આવું છું અને કોઈ વિચિત્ર પ્રકારની સમાધિમાં કાલનિર્ગમન કરું છું.

કોઈની સાથે કશો વિશિષ્ટ સ્નેહ એ જ માયા. નામ-રૂપ-ગુણનું એક પણ તાબૂત દિલને ખેંચવું ન જોઈએ.

'દિવાને સાગર', દફતર બીજું, પ્ર. આ., પૃ. ૫૭૧ □

(૧૪) પ્રસંગરંગ : “શેઠિયા ! ધોતિયું ખંબેરીને ઊભા ન થઈ જશો.” કાર્તિકેય અ ભટ્ટ

એક નિષ્ઠાવાન શિક્ષકને ત્યાં પૂ. શ્રીમોટાના પાવન પગલાં પડ્યાં. સમાજના જુદાજુદા વર્ગના લોકો આ અધ્યાપકને ત્યાં નિમંત્રણથી પૂ. શ્રીમોટાના દર્શને આવ્યા હતા. શિક્ષકો, વકીલો, ડોક્ટરો, વિદ્યાર્થીઓ વગેરે ઉપરાંત એક શ્રેષ્ઠી પણ પૂ. શ્રીમોટાના દર્શને આવ્યા હતા. મજાની વાત તો એ છે કે તેઓશ્રી પૂ. શ્રીમોટાના સહાધ્યાયી હતા. પૂ. શ્રીમોટા સાથે નિરાંતે વાર્તાલાપ થયો. જૂના દિવસો યાદ કરવામાં આવ્યા. મુલાકાત પૂરી થતાં આ શ્રીમંત પૂ. શ્રીમોટાની આજ્ઞા લઈ જવા માટે તૈયાર થયા. પૂ. શ્રીમોટાએ ટકોર કરી “શેઠિયા ! ધોતિયું ખંબેરીને ઊભા ન થઈ જશો. કાંઈક મૂકતા જાવ.” ભગવદ્ ગીતા અને ઉપનિષદો જેવા ગ્રંથોના અભ્યાસી આ શ્રીમંતે કહ્યું, “મોટા ! કોરો ચેક આપું, તમારે જેટલા લખવા હોય તેટલા લખજો.” તાત્કાલિક તો થાળીમાં રૂપિયા ૧૦૦ની નોટ મૂકી. પૂ. શ્રીમોટાને પ્રણામ કરી રવાના થયા.

પૂ. શ્રીમોટા સંત ઉપરાંત સમાજસુધારક પણ હતા ‘મારે સમાજને બેઠો કરવો છે’ એ તેમની અભીપ્સા હતી. પોતાના ગુરુમહારાજના આદેશને માન આપીને સમાજને બેઠો કરવા માટે સમાજ પાસેથી દાન લેવાની અને સમાજને બેઠો કરવા માટે પાછું આપવાની પ્રવૃત્તિ શરૂ કરી હતી. માનવીના સ્વભાવમાં લોભ, રાગ, સંગ્રહવૃત્તિ, ધનલોલુપતા અને કૃપણતાના તામસી ગુણો હોય છે. ધનાઢ્યપણાનો અહંકાર પણ જેવો તેવો નથી હોતો. આ બધામાંથી મુક્ત થયા વિના માનવી આધ્યાત્મિક માર્ગે કદી અગ્રેસર થઈ શકે નહિ.

દાનની વૃત્તિ કેળવવી એ આ દિશાની પૂર્વભૂમિકા છે. એનાથી ચિત્તશુદ્ધિ થાય છે અને સાત્ત્વિક સ્વભાવનો પાયો નંખાય છે. અહીં મને શ્રી રમણમહર્ષિને ટાંકવાનું મન થાય છે. “One can attain jnana (જ્ઞાન) only as the result of ‘satkarma’ i.e. good act. If one is rich, one will only yield to its alterations and it will be very difficult for him to turn to jnana.” પૂ. શ્રીમોટાએ કહ્યું છે દાન કરવા પાછળનો ભાવ પરોપકારનો નહિ આત્મકલ્યાણનો હોવો જોઈએ. □

(અનુસંધાન પેજ નં. ૯ નું ચાલુ)

લણશો એટલું કમાશો અને જેટલું ખોશો એટલું મેળવશો. અહીં પણ વેપાર જ કરવાનો છે અને વળી અહીં તો પળેપળ આપ્યા જ કરવાનું છે અને એવી નિશ્ચયાત્મક શ્રદ્ધાયુક્ત બુદ્ધિ જાગ્રતપણે સતત પળેપળ રાખ્યા કરવાની છે. એક પણ પળ અજાગ્રતપણે (ઊંઘમાં) કાઢી કે વિતાવી તો એટલું ઝેર આપણને ચઢવાનું છે. ‘ચેતતો નર સદા સુખી’ એ કહેવત આ રાજમાર્ગમાં તદ્દન લાગુ પડે છે. ‘જાગે છે તે જીવે છે ને ઊંઘે છે તે મરે છે.’ એ પણ એટલું જ સાચું છે. સતત જાગતા રહીને આપણો યજ્ઞ ચાલુ રાખ્યા કરવાનો છે. એમાં જો જરાક અજાગ્રત રહેવાથી મંદ પડવાપણું આવ્યું તો તે કેટલું ઉખેડી નાખી શકે છે, એની ખબર પણ આપણને પડતી નથી. ‘દળી દળીને કુલડીમાં વાળ્યું’ એ વાળી વાત ત્યાં થાય છે. □

(‘જીવનપગરણ’, ચોથી આ., પૃ. ૧૯ થી ૨૧)

સંકલન

‘જીવનઅનુભવગીત’માંની શ્રીપ્રભુકૃપાથી લખાયેલી ગઝલો પછી નિમિત્તયોગે ગઝલો રચાતી ચાલી. મારે મન પ્રભુકૃપાનો એક જીવતોજાગતો ચેતનવંતો અનુભવ છે.

આ **જીવે** કશું કંઈ, કશા પણ હેતુ વિના લખ્યું કર્યું નથી. આ ગઝલો લખવાનું જે કોઈ સ્વજન નિમિત્ત બને છે, એનુંય મહત્ત્વ મારા દિલમાં ઓછું નથી, પણ ગઝલ લખવાની આ પ્રવૃત્તિથી; આ શરીરનાં દર્દોની અપાર અને અસહ્ય વેદનાથી કેવું તરી શકાય છે, એની બીજા કોઈને કલ્પના આવવી મુશ્કેલ છે. એથી કરીને આ ગઝલો એ મારે મન તો ભજનકીર્તન છે. આ શરીરના અસાધ્ય રોગોની વેદના વચ્ચે યજ્ઞકર્મ કરાવતાં કરાવતાં પણ આ ગઝલો પ્રભુભાવમાં રચ્યોપચ્યો રખાવે છે.

શ્રીપ્રભુના ભાવમાં પ્રવેશાવીને સ્થિર અને સક્રિય રખાવનાર સાધનાની પરંપરાનો ગૂઢ અને અનોખો ઈતિહાસ પણ આ ગઝલો દ્વારા ક્યાંક ક્યાંક કથાયો છે ખરો. એનું ઈંગિત આ માર્ગનો કોઈક જિજ્ઞાસુ શ્રેયાર્થી કળી શકે ખરો, પણ શ્રીપ્રભુકૃપાથી આ **જીવે** જે સાધન લીધેલું એનું સ્તવન કરતાં કદી થકાતું નથી. **સર્વ સાધનોમાં સ્મરણ એ જ ઉત્તમ સાધન છે.** એમાં નિરંતરતા અને અખંડતા પ્રગટાવવા માટે કેવું કેવું મથાયું છે, અને એવી રીતની મથામણાનાં કેટકેટલાં પાસાં છે કે એ ગાતાં પાર ન આવે. એથી કરીને જે નિમિત્તે કરીને આ ગઝલો રચાઈ છે, એમાં સ્મરણ વિષેની

ગઝલોનું પ્રમાણ સૌથી વધારે છે, કેમ કે આ **જીવને** જેની લગની લાગી છે, એનું વારંવાર કથન થાય તોય ખૂટે નહિ એવું જ એને તો લાગે.

‘હૃદય લાગે લગની જેની સતત કથતાં થકાયે ના, વિષય છો એકનો એક શું વિસ્તરતાં, ખૂટે તે ના સ્મરણ આ વાસ્તવિકતાની ભૂમિકાથી ગવાયું છે, ગગનમાં કલ્પના પાંખે ચઢી મેં કંઈ ન ગાયું છે.’

જીવનની વાસ્તવિકતાની આ હકીકતનું મૂલ્ય એ તો મારા દિલની મોટી મિરાત છે. વળી, જીવનવિકાસને માર્ગે સ્મરણાદિ સાધનો સાધતાં સાધતાં કેવા કેવા પ્રકારના સંગ્રામો ખેલવા પડે છે, એનો અણસાર પણ આ પ્રકારની ગઝલોમાં પ્રભુકૃપાથી થઈ શક્યો છે. ‘બધુંયે ખુલ્લું અને સ્પષ્ટ કરી દેવા ન હુકમ છે.’ એમ છે, તે યથાર્થ છે.

‘જીવન કથની’, પ્રથમ આવૃત્તિ, લેખકના બે બોલ □

ખૂબજ અગત્યની નોંધ

આવકવેરાના કાયદાઓ અનુસાર દાન/ભેટ આપનારનાં નામ, સરનામું, પાનનંબર, આધારનંબર, ચૂંટણીકાર્ડનંબર કે ડ્રાઈવિંગ લાયસન્સ નંબરમાંથી ગમે તે એક પરંતુ પાનનંબર હોય તો વધુ સારું તથા મોબાઈલનંબર આપવો ફરજિયાત છે. તેની દાન/ભેટ આપનાર સ્વજનોએ અવશ્ય નોંધ લેવા વિનંતી છે.

- સંપાદક

અમે તો કોઈનેયે તરછોડી શકતાં નથી. અમને જ જે તે કોઈ તરછોડ્યાં કરે છે, અને ઉપરથી તેઓ અમને કહે છે કે અમારે તેમને ન તરછોડવાં ! આવી હકીકત તો ઊલટી ઊંઘી વાત છે. અમારા હૈયામાં જે પ્રગટેલાં છે, તે તો ત્યાંના ત્યાં જ રહેવાનાં છે. ભલે ને તેવા જીવો અમને લાતો મારે, અમને જંપ કે નિરાંત ન વળવા દે. અમારે તો એમના જીવનમાં પ્રભુકૃપાથી ભળવું છે, તે ભળવું છે જ, પણ તેઓ અમને અંદર પેસવાની મોકળાશ કરી આપતાં નથી. આ હકીકત તદ્દન સાચી છે. અમારી જે તેમના પરત્વેની વફાદારી છે, તેને કોણ ઓળખે અને કોણ સમજે ? અમારે કોઈ વાતે તેનો બચાવ કરવાની જરૂર ન હોય. અમને કોઈ ચાહે કે ન ચાહે, છતાં જેમને પ્રભુકૃપાથી અમારાં ગણેલાં કે માનેલાં છે તેમને તેમને અમારાં કર્યા વિના અમને જંપ કેમેય વળવાનો નથી. પ્રભુના ભાવ વિના બીજે ક્યાંય તરી ઊતરવા આરો નથી. એ જ મહાન છે, સમર્થ છે પણ એને કોણ લેખામાં ગણે છે ?

અમને જો કોઈ વફાદાર અને પ્રામાણિક ન રહેતું હોય તો શું અમારે તેને તેટલું યાદ પણ ન દેવરાવવું ? તો તેમ પણ ભલે હો. અમારે તો કોઈને પણ કશી વાતે દુઃખી કરવાં નથી, તેમ દુઃખી જોવાં પણ નથી. કિંતુ જેઓ પોતાની મેળે દુઃખની ગર્તામાં પડ્યાં કરતાં હોય છે, ત્યાં પણ દોષ કોને દેવો ભલાં ? પ્રભુસ્મરણ વિના કશું બનવાનું નથી. માટે કૃપા કરીને

હૃદયમાં સાધનને વળગી રહેવાનું કરીશું, તો તો કંઈક આરો આવી શકવાનો હોય તો આવી શકે. હજી તો સાધનને પકડ્યું જ ક્યાં છે ? પકડીને એને વળગી રહ્યા કરો. એનામાં એકભાવે રમ્યાં કરો. એને હૃદયમાં જીવતું રાખો. એને પ્રામાણિક રહો, વફાદાર રહો, તો તો કંઈક પત્તો ખાય.

“હૃદે ચાહેલાંને મુજ કરીશ, જંપીશ તવ હું” એમ કોક ઠેકાણે લખેલું છે. અહીં ‘તવ’ એટલે ‘ત્યારે’ના અર્થમાં છે. એટલે અમને કોઈએ તે બાબતમાં કહેવા જેવું નથી રહ્યું. અહીં તો પ્રભુકૃપાએ જીવનમાં ચાહ્યા કરવાનો ભેખ ધારણ થઈ ચૂકેલો છે. એમાંથી અમને કોઈ ચલિત કરી શકે તેવું નથી. ઘણાંઓએ (અમને) અન્યાય કર્યો છે, કોઈકે ગાળો પણ દીધી છે, અપમાન કર્યાં છે, અપકાર કરેલાં છે, મનમાં કંઈ કંઈ વિચારેલું છે, અન્યથાપણે પણ ધારેલું છે. છતાં શ્રીપ્રભુકૃપાથી દિલમાં તે તે સર્વ પરત્વે એક માત્ર સદ્ભાવ અને પ્રેમની ભાવના જ વહ્યા કરેલી છે. એવા કારણથી જ જીવ્યામાં આનંદ પ્રગટે છે.

આપણાથી દોષ થાય, ભૂલ થાય, કારણ કે હજી આપણે જીવ છીએ. દોષ કે ભૂલ તો જીવનને પલટો ખવરાવનાર ગુરુ બની જાય છે. પ્રભુના સ્મરણમાં મન, ચિત્ત, પ્રાણ અને અહમ્ને પરોવી દેવામાં જ બસ મથ્યા કરો. નામસ્મરણ સતત એકધારું ચલાવ્યે રાખો.

‘જીવનપોકાર’, બી.આ; પૃ. ૩૨૬

‘હરિવાણી ટ્રસ્ટ’ને મળેલ દાન/ભેટ

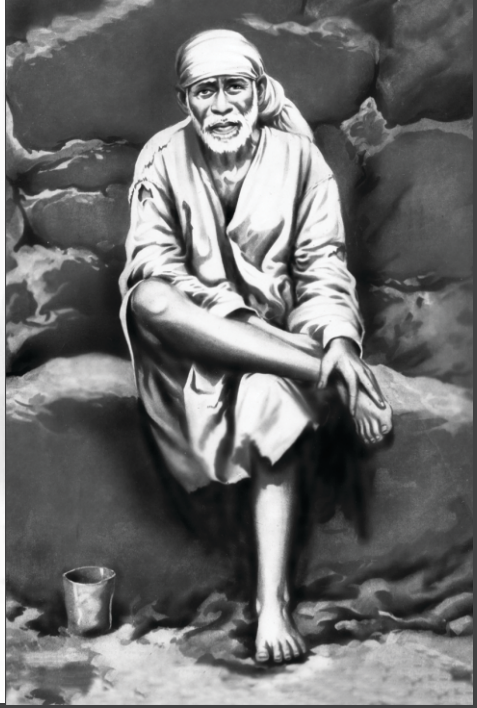
ક્રમ	સર્વેશ્રી નામ	ગામ	રકમ રૂ.
૧.	કલાવતીબહેન નટવરલાલ પટેલ ..... સ્વ. જીવનસાથી શ્રી નટવરલાલ રામદાસ પટેલની પુણ્યતિથિ (તા. ૧૭-૮-૨૦૧૮)નિમિત્તે	નરોડા	૨,૧૦૦/-
૨.	એક સ્વજન બહેન (પ્રૌત્રના જન્મદિન નિમિત્તે)	નરોડા	૧,૧૧૧/-
૩.	એક સ્વજન	સુરત	૧,૧૧૧/-
૪.	શીલા ડી. પરીખ	મુંબઈ	૧,૦૦૧/-
૫.	આનંદ ચંદ્રકાંતભાઈ પરમાર (સ્વ. પિતાશ્રીની પુણ્યસ્મૃતિ નિમિત્તે)		૧,૦૦૦/-
૬.	ભાસ્કરભાઈ દિપકભાઈ રાવલ (નીતિના જન્મદિન નિમિત્તે)	જૂનાગઢ	૧,૦૦૦/-
૭.	ભરતભાઈ હસમુખભાઈ જોગી	સુરત	૫૦૧/-
૮.	ગુણવંતભાઈ આર. ભૂંગરીયા	અમદાવાદ	૫૦૧/-
૯.	ડૉ. દર્શના હરેશ ભટ્ટ	અમદાવાદ	૫૦૦/-
	પોતાના ‘શ્રી ફીઝીયો સેન્ટર’ના ઉદ્ઘાટન નિમિત્તે		
૧૦.	નિર્મળાબહેન નટરવલાલ વાંકાવાળા	સુરત	૧૫૧/-
૧૧.	મનહરભાઈ પરભુભાઈ પટેલ	લવાછા	૧૦૦/-

ખાસ નોંધ

હરિ:ૐ આશ્રમ સુરતની નવી વેબસાઈટ www.hariommota.org કાર્યરત થઈ ગયેલ છે. સૌ સ્વજનોને પૂજ્ય શ્રીમોટાનાં પુસ્તકો, ફોટોગ્રાફ, ઓડિયો તથા વીડિયોનો નિયમિત અભ્યાસ કરવા નમ્ર વિનંતી છે. વેબસાઈટની માહિતી આપ સૌ વ્યક્તિગત ઉપયોગ અર્થે ડાઉનલોડ પણ કરી શકો છો. વેબસાઈટ અંગે આપ સૌને અભિપ્રાય આપવા વિનંતી. વપરાશ દરમ્યાન કોઈ ક્ષતિ જણાય તો તે અંગેના આપનાં કિંમતી સૂચનો/અભિપ્રાય ડૉ. શૈલેષ ગોટીને (મો.) ૯૮૭૯૯૦૮૯૮૦ ઉપર વોટ્સએપ થકી મોકલી આપશો. શક્ય તેટલી ઝડપથી તે અંગે સુધારો કરી અમો, આપને જાણ કરીશું. આ ઉપરાંત ઓડિયો સાહિત્ય માટે આશ્રમની ટેલિગ્રામ તેમ જ YouTube ચેનલ પણ કાર્યરત કરવામાં આવી છે જેની લિંક મેળવવા માટે સુરત આશ્રમના વોટ્સએપ નંબર ૯૭૨૭૭૩૩૪૦૦ પર હરિ:ૐ લખી મોકલશો તો રિટન Replyમાં બંને ચેનલની લિંક આપને આપમેળે મળી જશે. પૂજ્ય શ્રીમોટાના સાહિત્યને સમાજમાં નવું સાહિત્ય/ઓડિયો પુસ્તકો, ગઝલો વિગેરે વેબસાઈટ થકી રજૂ કરવામાં આવશે અને ‘હરિભાવ’માં સમયાનુસાર તેની માહિતીની જાણ કરવામાં આવશે. આ એક સતત કાર્યરત માધ્યમ છે અને તેથી આપનો અભિપ્રાય અમારે માટે મહત્વનો છે. અસ્તુ, હરિ:ૐ

ટ્રસ્ટીમંડળ, સુરત

(અનુષ્ટુપ)

હરિના ભાવમાં મેં તો સાંઈબાબાતણા પદે,
-ભાવથી માથું મૂક્યું છે, થવા દેવા જ યોગ્ય તે.
મુશકેલી આવતાં કેંક, પાસે ત્યાં દોડી આવીને,
-દર્શન, પ્રાર્થના તારી કરતાં સ્ફૂર્તિ પામિયો.

‘ભાવપુષ્પ’, બી. આ., પૃ. ૩

- શ્રીમોટા

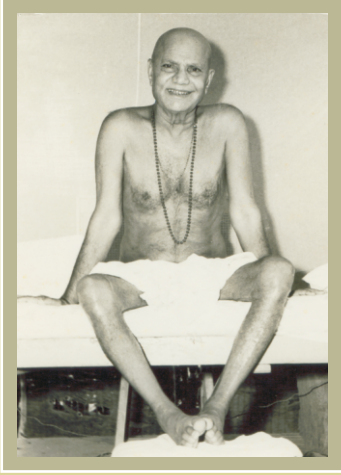
HARIBHAV, SEPTEMBER, 2022

" RNI No. of RNP is 65683/96

Registered under Postal Registration No. GAMC/1208/2021-2023

Valid upto 31st December - 2023 issued by the SSPO's AHMEDABAD City Division,
Permitted to Post at Ahmedabad PSO on 10th of every month"

Licence to post without Prepayment of postage No. PMG/NG/004/2021-2023
valid upto 31-12-2023

મારા શરીરની સેવા કરે એ મને બહુ
ગમતું નથી. મારું કામ કરે એ બહુ ગમે
છે. ઘણા લોકો આ શરીરની સેવાને
મહત્વ આપે છે, પણ એને હું બિલકુલ
મહત્વ નથી આપતો. એનું જે મિશન
હોય, એનું જે કામ હોય, એ કામ તમે
કરો. કોઈ ને કોઈ રીતે એને ખપમાં
લાગો. તે તમારું નકામું નહિ જાય સાહેબ.
અનુભવથી કહું છું.

- શ્રીમોટા

‘શ્રીમોટાવાણી’, આ., ૧૦મી, પૃ. ૭૬

Printed and Published by SURESHCHANDRA M. VORA on behalf of HARIWANI TRUST and
Printed at Sahitya Mudranalaya pvt. Ltd., 55/15, City Mill Compound, Kankaria Road,
Ahmedabad - 380 022 and published from Hariwani Trust,
B/5, Swastik Apartment, Narayannagar, Paldi, Ahmedabad - 380 007
Editor : SURESHCHANDRA M. VORA E-mail : hariwanitrust@gmail.com

If Undelivered place return to : 'Hariwani Trust'

B/5, Swastik Apartment, Narayannagar, Paldi,
Ahmedabad - 380 007